

ARH Diss. B-26676

TARTU RIIKLIK ÜLIKOO
ÜLDISE AJALOO KATEEDER

MAIA ESTER
JUULIKRIIS 1914

DIPLOMITÖÖ

JUHENDAJA:
VAN. - ÕPETAJA
K. JAANSON

TARTU 1972

Sissejuhatus

Käesoleva aasta juulis-augustis möödus 58 aastat esimese imperialistliku sõja algusest. Sellel sõjas hukkus 10 miljonit inimest, vigasid jäi 20 miljonit. Rõõgid kulutasid sõja tar-
teks 350 miljardit dollarit.¹

Sõja päästsid valla militaristlikud ringkonnad, kes olid huvitatud uuest koorainallikatest ning lüügendist ja kes „... kar-
tust töölisliikumise es klornerdusid...
kranplikult militarismi ja maksiooni kül-
ge.“² Kuid ilmselt jolaud 1914-1918
aasta nõda küllalt õpplik.

1939 a. septembris algas Teine maail-
masõda, sekund veelgi hukalistlikum - huk-
kus 50 miljonit inimest, kulutused kasvasid
1350 miljardi dollarini.

Ka käesoleval ajal peavad rogu ma-
ilma rahvarahastavad inimesed võitlust

1. H. H. Tõremäe. Bozhukhobanue nupbou
mupobou boume. Moskva, 1964, lk. 9.

2. O. S. Linn. Kodanlus ja rahu. Teord. kd. 19.
Tallin, 1953, lk. 64.

impjunalistlike sõjasuhtajate vastu.

Sõitlusis sõjaku vastu on oluline õp-
pida inimekoma ulmvalist kogemustest.

arvestades sõjavastaste jõudude olu-
olu, on impjunalistid kõiki sõdu valmistat-
nud ette vajatult ja enimmad ise rah-
ust sõitlyatena. Nii toinuti ka 1914. aa-
ka juulikuu ajal. Euroopa suurimade
tigitus on õpilikus noitkus selle kohta, kui-
das päästa valla sõdu.

V. I. Lenin on öelnud: „... kuid meile on
trada, et sõda valmistati ette, et ta kyp-
us ja oli vältimatu. Millel seisab see vält-
tinatus?

Aga selle, et kapitalism on koondunud
kogu maailma rikkumid inimekoma riikide kät-
te, on raskema jaoksand viinse kinni;
edenne jaoks, edasine rikkastumine võib
toimuda juba teiste arvel, üks riik tub
sõda teise arvel. lahendada neid sõda
kinnimust ainuüksi jõuga, - ja repaarat on
sõda ilmaailmaste riikjate vahel seadud
vältinatus.“³

Tõepoolest, 1914. aastal oli maailm jao-

3. V. I. Lenin. Kõne poliitkriitilises muuseumis toi-
runud mitingil. Teosid. kd. 28.
Tallinn, 1955, lk. 62.

katud. Saksamae ja Ameerika lihendriigid, kes olid kapitalistlikeks arenguteadivõimide jäänud hiijen, kuid kogu riikide arenevad kiiremini, soovivad niid igal juhul osa võtustest enda kätte saada.

Kuni 28. juunil toimus alantööl Franz Ferdinandile ja ta abikaasale, viinooloriipangud said sõjaväe ajendist ka sõjale.

Kaisriline diplomaatiline ühendus on teadeldada 1914. aasta juulikuuni, jälgides riikide kronoloogilist järjekorda. Põhitähtsuseks on pöörduda Austria-Ungari ja Saksamae kollektiivide riikidele ning antantile teadest Inglismaale, Prantsusmaale ja Venemaale.

Prantsusmaa sõtta astunud istus välisministri Edward Grey⁴ kugitööle ja leerus pisan sõjas: „Kõik riikide viimaste päevade pingetused on lühike jooksund.“⁵ 5. augustil, kätte teadnud oma diplomaatilise passi, sõjas Saksamaale Londonis Karl Max Liebkowky: „ja riik

4. Edward Grey (1862-1933) 1905. a. noarsti ta Inglismae välisministeris.

5. B. E. Schmitt. The coming of the war 1914. v. II. New York-London, 1930, lk. 303.

lootnin siinase ninukini. Kuid Inglismaa
püüdis siin lootusi." ⁶ Tsaari-Venemaa
välisminister Sergei Sazonov ⁷ teatas oma sa-
dikutele: "On vaja hoiduda sõigest, mis
võib kriisi süvendada. Ma arvan, et ne
ei või katkestada lativõimude inegi rüü,
kui Austria-Ungari valitsus hakkab
tegitama." ⁸

See oli Euroopa riigide poliitika
väline külge. Sisemist rahhanõu juhtimist
ei lahata diplomatiaga.

34 päeva ajalugu on käsitlenud riik
riigid oma ametlikes vägaannetes. Neil
sõigil on omad konseptsioonid, mille on
teatud tõetua.

Kui oli lahkendatud tegele probleem,
leitud sõtta astumises sõige soodsaar mo-
ment, tuli voolada sõja valla-jääst-
rini siin vaenlasele. Sellega tuldi toime
isna edukalt.

Enne veel kui sõtta jõudis astuda
Inglismaa, avaldas Tsaari valitsus, et

⁶ K. M. Dicksonsky. My mission to London 1912-
1914. Casell, 1918, lk. 37.

⁷ Sergei Sazonov (1860-1927) Venemaa riigitegelane
ja diplomaat. Ajakirjanik 1910-1914. 1916. juuni oli ta välisminister.

⁸ Исчермаев К. М. Документы о русском в
берлинском экспедиции 1914 г.
С. Петербург, 1914, lk. 61.

ge vaanatu.⁹ Sõjas jidi niidi olina
ainult Venemaa. üldseisuselt oli järgu-
ri: Austria-Ungari oli sunnitud haano-
na ulvad, et kaotata oma au. Kui ege
konfliktis seges end Venemaa, polnud Sasa-
maal muud võimalust kui toetada oma
lütlast. "Belgi vaanatu" on 27. do-
kumendist.

6. augustil 1914. avaldas Inglise vä-
lisministarium "Linnis vaanatu",¹⁰ mis
sisaldab 159 dokumenti. Kõigis on ni-
idi Sasaamaa, us taablis utiraatumis keno-
ti ja niuus Belgia neutraliteti. Ing-
lismaa rahupiidlustes pole mingit rakk-
lust.

7. augustil 1914. nõigi Unavelgest U-
venmaal avaldatud "Orandi vaanatu", mil-
lis oli 79 dokumenti.¹¹ S. Sasaamaa konflikt-
siooni järgi olid niidlastes ni Aust-
ria-Ungari mi ka Sasaamaa. Kama-
tajers jäi kaasi-Venemaa.

Sarvel päeval avaldab Belgia "Hall

9. К. То. Выводы из дипломатической переписки
русской империи с Австрией.
Москва, 1962, л. 33.

10. Там же, л. 35.

11. Там же, л. 36.

raamat' 82 dokumendiga.¹²

18. novembril jõudis üldarsti Pertia
"Sinine raamat" 52 dokumendiga¹³ ja P.
detsembril Prantsusmaa "Kollane raamat"
160 dokumendiga.¹⁴ Alles 1915. aastal
avaldati Austria-ungari "Punane raamat",
milles oli 40 dokumenti peigutata-
tud nii, et naja puhumus olus siidlastes
Venemaa.¹⁵

Kõik raamatud olid tehtud ühe
standardi järgi ja neid võib nimetada
velde raamatuks.

Alkide arv, mis puudutab 1914. a.
juulikuini, on tohutu suur, kuid nende
juurde pääsmine on väga raske. Docu-
mendi salastatusest hoolikalt veel tänas-
se päevani. Nii näitus oli Sassa kind-
ralstabi plaan n.v. Schlieffeni plaan
isna tüe arge teadlastele kättesa-
tu.¹⁶

Tänu nõuogude ajaloole ja jõuping-
e

12. А. С. Ерысаурекун. Търпанекун иррипуа-
мугр: неморуд и еобренен
Коемь. Москва, 1964, л. 192.

13. Sarnas.

14. Буноурагоб, л. 36.

15. Sarnas.

16. Sarnas, л. 24.

tustele on suurel hulgal avaldatud do-
kumente ning kindlalt teatud teaduse-
likult on 1914. a. juulipäevadel.

Teadud saladusmureol, mis umbritseb
34 päeva ajalugu - 28. juunist 1. augusti-
ni - on rännitunud tohutu hulga kirjan-
dust. Üsna loomulikuna tundub väi-
de, et ka tulevikus ei vähene huvitliku prob-
leemi ümber. Sellest annavad tunnistust
ajadad vaidlused, mis siiani veel toi-
muvad sõjaväelaste sõrmingit.

Diplom töö kirjutanisid oli võimalik
kasutada ainult publikumitund doku-
mente.

On väga kahju, et ei saanud kasutada
nuid dokumente peale kolmandiku ja
antanti lepingute marruut kogumist
„Euroopa kabinetide sumpolitika“¹⁷, kuna
nii raastuogudis pole võiki loitid.

Julgusti võis kasutada materjali kogu-
müst. Rahvusvahelised suhted imperialis-
mi perioodil¹⁸. „Kollases raamat“¹⁹,

17. Die Große Politik der Europäischen Kabinette
1871 - 1917. 3 und 18. Band. Berlin,
1924.

18. Mesogynopogonon omnomennud & zmozny um-
nuprasuzna. Dokumentatsiya uz spuzbe
uzapersono u kperennoro npaturostben.
ba 1878 - 1917 n. Cepud III nok 4. noaba.
Nemurpog, 1931

19. Vrednash knura

"Orandis raamatus"²⁰ ja "Linno Tertia raamatus"²¹ avaldatud dokumentidega jidi olura aga äärmiselt ettevaetlik, sest nagu uspool näinud olisün palju võlitud dokumente.

Väga huvitavalt ja probleemne mittest aspektist valgustades on ora mälestused riija pannud Austria-Ungari kindralstaabi ülen Conrad raamatus. Minu teavitusajest 1906-1917.²² Tera riigiparameetrit võib võlja lugeda juttuvõimust ja raotuse kibedust, kuid sellele vaatarata suudab ka suhtuda inoonitvilt ni ora kodumaaane, liitlastesse kui ka vaenlastesse. 1914. a. juunivõimisele puhendab ka palju muuri ja evarja ringil raol ora agussivõimid mõttvud.

Hoopis teinuti viijutab Tera muu laevastikuu ülen Alfred v. Tirpitz ora mälestvusi.²³ Toje puhkumist on Tera

20. Orannestvud kuuura. Собрание государственных документов гоу кавров. Тиреповоуру on 10 go 24 võimad 1914v. С. Тиреповуру, 1914.

21. Cuvudvud Сербvудvud kuuura. Тиреповоуру, 1915.

22. Conrad. Aus meiner Dienstzeit. Wien-Berlin - Leipzig - München, 1922.

23. a. Тиреповуру. Военноморская служба, 1957.

konseptsiooni järgi siidi ainuüksi Inglise
 keele keeleõpetaja on siidi. Ei ole ja
 vöda plaanid on siidi on vöendatud vöel
 juulis siidi.

Samaaegsed siiditeadlased on sama mi-
 ner Wilhelm II²⁴ ja sama aegsed Inglise-
 keele keeleõpetaja K. M. Dickensy²⁵ on siidi-
 õpetaja.

Koostis vastupidist siiditeadlased
 de A. Chamberlain²⁶ samaaegsed siidi
 Inglise keeleõpetaja, siidi Ed. Grey siidi
 õpetaja siidi keeleõpetaja.

Sama aegsed siiditeadlased ja
 vöel keeleõpetaja siidi keeleõpetaja
 on siidi keeleõpetaja ja keeleõpetaja.

J. W. Shedd on siidi keeleõpetaja. Ke-
 leõpetaja siidi keeleõpetaja 24. juulist
 4. augustini 1914.²⁷ on siidi keeleõpetaja
 keeleõpetaja siidi keeleõpetaja siidi keeleõpetaja
 keeleõpetaja siidi keeleõpetaja siidi keeleõpetaja
 keeleõpetaja siidi keeleõpetaja siidi keeleõpetaja.

24. Buchstedt M. Forensvordene. Myndepor.
 Tjemporpeg, 1923

25 K. M. Dickensy. My minion to London.

26 A. Chamberlain. Politics from inside. An
 epistolary chronicle 1906-1918.
 London, 1936.

27. J. W. Shedd. The history of Twelve Days
 July 24th to August 4th 1914.

Eriti energiliselt kaitsub Dickinson oma no
monograafias Inglise välisministrit Ed. Greyt.²⁸

Tema olvad olnud aiast inimesed, no juu
dis rojast eride loida ni one kitheri mi
ka kõige suuremat vaenlast - Saksamaad.

Ka ajaloosuse Goochi kirjastia koos
„Prantsus - Saksamaad 1871 - 1914“²⁹ mu
lub kahtluse Prantsusmaale.

Sotsialistlike riide ajaloosuse koos
on kirjastatud objektiivselt. Nii kithere
uhtelt, et 1914. a. juulikuud rojast olid
riide ei kapitalistlikud riigid.

Paljude dokumentide ja kommentaaride
ga on kithere Saksamaad ajaloosuse pool
koos riide. Juulikuud ja rojast juulikuud
1914. a.³⁰ ning aboretsi ja fluidorvanni
„Erinev riide riide.“³¹

Nõudogude ajaloosuse koos on riide
ga autoritutsi Poliitika monograafia
„Erinev riide riide kithere.“³² Teos

28. G. D. Dickinson. The International anarchy
1904 - 1914. London,
1937.

29. G. P. Gooch. Franco - German Relations
1871 - 1914. New-York - Toronto -
Bombay - Calcutta and Mad-
ras, 1928

30. Julikuu und Kriegsausbruch 1914. Han-
nover, 1963.

31. H. T. Pomerance. Dokumentatsiie riide riide
riide riide.

annab lapse iluwaate Serbia, Austria-
- Ungari, Venemaa, Prantsusmaa ja Ing-
- lismaa poliitilise tegemise kohta 28. juu-
- rist 4. augustini 1914. a.

Boobkin on uurinud, kuidas ma-
- ilmasõja ajaloo³² poolest erilist tähe-
- lipoonu vana-Prantsuse riigile. Prant-
- susmaa soovitus mõjuvõime Venemaa
- üle tänu on majanduspoliitika. Siis
- kulub mõninged näidud ka Venemaa
- otsustusvõimekus juulisõja perioodil.

Diplomatoode kirjutanud on esita-
- tud ka 1914. aastal ilmunud 9 Eesti
- ajakirje artikleid. Neid tuntakse selle
- üle, kuidas on Eesti maa informatsioonid
- juulisõjast.

Õsib öelda, et need ajalehed an-
- nutesid on vähesed informatsioonid mi-
- ksa, sama kui ka inglise informatsioon-
- riikidele. Teated välismaa riikide kohta
- antakse edasi ilmsel eriliste sõnna-
- lehtidega. Ka on need teated sageli
- vasturääkivad. Kõige rohkem

32. B. W. Бобкин. Из вопросов боевой
- подготовки первой мировой войны.
- Ознакомление России с Францией
- в 1912-1914 гг. Москва, 1961.

võib vabandada uslavate spetsialistide
 ja puuduvite ja argusega. Oli 1914
 aasta - revolutsiooniline liikumine tõusmas-
 ta. Nii ajelikkude boikeerid ei kood-
 nud ääri mingum positsiooni on võt-
 nud teavimise. Nii ei julgetud ega
 onatudki teatid Euroopast konventu-
 rida.

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

[Faint, illegible handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or date.]

I peatükk
Rahvusvaheline olukord
1914. a. juunikuuni.

Ennen maailmasõda kippis karmult
vajendustlike protsesside tulemusena, mille
oli nimetatud Euroopa kapitalism.
Juba 19. sajandi lõpul avaldus kapi-
talismi arengu ebahõltsus. „Kapitalism
on ümber kasvavad kapitalid, esind-
like' naade poolt maailma rahvas-
liku määratu suure enarlike koloniaal-
se rõhutamise ja rahandusliku lõmra-
tarise ultraaerialseses süstemis.“¹

Saksamaa ja Ameerika lihendusi-
de tööstus jõudis ette vanade kapita-
listlike naade - Inglismaa ja Prant-
susemaa - orast

¹ V. I. Lenin. Imperialism kui kapitalismi
kõrgem staadium. Teine kd. 22.
Tallinn, 1953, lk. 179.

20. sajandi alguses jõudis Saksamaa imperialismi staadiumi, välitades kiire tööstusliku arengu, mida illustreerib tabel nr. 1.²

„Tööstuse ja põllumajandustoodangu tõus ihe elaniku kohta.“ (1900=100)

Tööstusüksusel	Toodangu indeks
1887 - 1894	82
1894 - 1902	102
1903 - 1909	121
1909 - 1914	127

Saksamaa kapitalismi areng tugendas ihllesi ka tema agunimisest. Saksamaal kui noor kapitalistlik riigil oli suhteliselt vähe kolooniaid. Kui 1899. a. oli Inglismaal aruand üldpinnaga 9,3 miljonit km², kus elas 309 miljonit inimest, siis Saksamaa kolooniate üldpindala oli ainult 1,0 miljonit km² ning seal elas 14,7 miljonit inimest.³

2. 10. Куннекуи. Уеморуд уеубуи рудже б Тирманни. Москва, 1949, lk. 134.

3 М. З. Аипанмерн, П. Ф. Кабанов. Тирваа муравая иттирмачмерне-кад боино. Москва, 1964, lk. 5.

Nagu selgus tabelist nr. 1. oli toodangu-
kõus ajavahetikus 1909-1914 minimaal-
ne. Selle ühe põhjuse oli tooraine
puudus ja turguide vähenus. On selge,
et riigis olusid ei rahuldandud
Saksa imperialisti. Okselt olid areni-
seda ko. Sama välisajade riigis-
lan Bilow 1899. a. detsembris ütles,
et me rõuame endale kohta päikse all.⁴
Tingimused Saksamaa oli üha enam
hvitatud kolonialvalduste laienda-
misest. Üsna perspektiivikas tundus
sakslastele Türgi, kes 20 sajandi algu-
sus oli ainult vana oma endisest
murusst.⁵ Osmani riigi valdustest
oli aga vähe. Saksamaa pilgud
pöördusid ka Aafrikasse ja Aasiasse,
kuid siin kohtuti Inglise imperialisti-
duga.

Vanadest kapitalistlikest riikidest
elas suhteliselt hästi veel Inglismaa,
kes oli sajandivahetusel üks võimsamaid
ja rikkamaid riike maailmas. Selle

4. Auparandlu, Kasanob; lk. 5

5. d. Rothman. Stossrichtung Nahost 1914-
1918. Berlin, 1963, lk. 25-26.

kuulus veel erikoit maailmakaubandu-
 sus. Üha kiirelt kasvav toodang leidis
 tööstusharudes, eriti elektri- ja keemia-
 tööstuses. Kaubanduslikult võis jälgida
 ka vanades tööstusharudes.⁶ Kuid
 ultraaegselt konkurentsis jäi Inglis-
 maa kahtsamalt näitajate osas ma-
 ha Ameerika lihendriigidest ja Saksa-
 maast, mida näitab tabel nr. 2.⁷

„Tähtsamate riikide osa maailma-
 tööstustoodangus (%)“

Aasta	Inglismaa	USA	Saksamaa
1840	45	11	12
1860	36	17	16
1880	28	28	13
1900	18	31	16
1910	14	35	16
1913	14	36	16

Mahajäämise ühes olulisel põhjusel
 oli see, et Inglismaa konkurendid võinud
 tarvitusele võtta vähesemate kulutustega

6. Ю. Ю. Кунинский. Мировая торговля
 в Берлинском, Парижском и Брюссель-
 ском конгрессах. Москва, 1948, л. 136.
 7. Ю. Ю. Кунинский. Очерки по мировой торго-
 вельной статистике. Москва, 1954,
 л. 27.

kõige uuemaid masinaid ja kõige esind-
likuma tootmistehnoloogia. Järgist suu-
ren osa inglise kodanuse kaunist
läks mitte maa arendamiseks, vaid iso-
tootlikeks kuludeks - valitavate klori-
di melilakutustele ja kursule.

Vaadama alla selle, et rõhkingad raiu-
maise konkurentsi tõttu kannataavad
tööstuste ringkonnad nõudsid tolli-
de vähendamist välismaistele kaupadelle,
u leinud Inglis valitsus seda kodan-
lust mõjuvate gruppide huvides, kes olid
tõhukalt notud väliskaubanduse ja
kapitali väljavooze. Su ajaolu seg-
luskes nõneõma monopolistlike koo-
duste teket inglise tööstuses, katjus-
kades üht tehnanat monopolide too-
mise stimuleit - hindade piiraretut üles-
kuuimise võimalust ristumit.

19 sajandi 90 aastate keskpaigast algas ka
Prantsusmaa rajanduslike töus, mis jätkus
1914 aastani.⁸ Tundusvall arensid uued
töotmiskand: elctri-, auto- ja keemiaköös-

⁸ S. S. K. unekui. Monopna yevobuu nryga bo
Spannyu. Moskva, 1950, lk. 204.

tus. Aule tootmises oldi ürgi II kohal rea-
 ilnas. Tootmise kontsentreerimine ja monopoli-
 listlike ühenduste tekkinine arenevatel töös-
 tusharudes intensiivistus. Tööstusmonopolid
 olid tihedalt nõudnud pankadega. Kuuld
 Prantsusmaa industrialiseerimine ei muutud
 süüsi liividurida kuni tööstusliku ra-
 hajäämist kehtest arenenud kapitalist-
 licest maadest⁹ ka maailmakauban-
 duses oli Prantsusmaa osa üha kaga-
 niheldlik.

Tabel nr. 3.¹⁰, Eri maade osa maailma-
 kaubanduses (%)

Aasta	Prantsusmaa	Saksamaa	Inglismaa	U.S.R.
1900	9	13	19	12
1910	8	13	16	11
1913	8	13	15	11

Sarnal ajal kui tööstus, põllumajandus
 ja kaubandus arenesid riigis suhteliselt
 aeglaselt, kasvab kiiresti ja reaaltes kolatse
 võimuse krediidid- ja rahacapital. Prantsuse

9. 10. Kyrunkesiii. Monopolid yestokui rypye
 to Prantsusmaa, lk. 208.

10. Samas, lk. 209.

kapitali väljavedu suurenes oluliselt, et seda eksporditi põhiliselt laenukapitalina. See lõi aga endaga kaasa kohutu suure prot-
 nali. Seda kondis prantsuse kapitalile
 eksporditult ligikaudselt kolmandik.

Eluava väite kinnituseks: 1914. aastal ka-
 latus Prantsusmaal 53,2% vae jamaadust.¹¹

20. sajandi algul astus imperialismi
 epohhi vürtsa. Sellel aastal tulid im-
 perialismi peamised jooned ilmsiks rõn-
 rõna hiljem kui kapitalistlikult arenevad
 riigid. Imperialismi areng oli oma loo-
 muld karmas ja vastukoluline. Kõvuti unis-
 tanid esindlikud kapitalistlikud ette-
 võtted, mis kasulati odavast tööjõudu, ja
 parasajustlikud rõõramajandid, mis põh-
 justoid vürtsa vajandusele mokojad.
 nende asjoolude põimurine andis
 töö ja kapitali vahelistele vastukoludete mi-
 ki: krasa võru ning soodustas kollekti-
 vismi.

Sanal ajal jõi ka duksia- kungas
 oma arengus tunduvalt roha esindlikust

¹¹ J. Karkaprouk. Kinnipidamine go 1914. roga.
 Coumardoumukoos uesnegobanue Tsi-
 manekoi vürtsuui noauruui go
 nupoi nupoi vürtsu. Moskva,
 1961, lk. 542.

kapitalistlikest moodust. Sellist koolinata
 toimus nää tööstuslikes piirkondades, ena-
 järjekomas Alam-Austrias ja Tšehhimaal,
 küm kooltrin kontsentratsioon ja monopoli
 du koorim. Konsentreerumise protsessi täht-
 dati ka pööngenduses.

Jõudumid imperialismi, omab Austria-
 Ungari üha enam sõltuvalt välisriikide ka-
 pitalist. Valitavas oli sama kapital, mil-
 le rimbung algas rohe peale Prantsuse-Prei-
 ri sõda ja mis sai uut koo pärast 1873.a.
 lepingut Saksamaa ja Austria-Ungari va-
 hul. Riigi rasvet oluronda tingis ka pool-
 pooduolu põllurajandus ja Austria-Unga-
 ri koormatus olvate slaavi riikvaste jär-
 jest intensiivistus vabadusvõitlus.

Riikide majanduslikust indoloogist
 algub, et noorte kapitalistlike riikide ma-
 janduslike areng oli raavutanud antud
 võimaluste juures oma lae. Nii oli see
 ja igal juhul leiendada oma võjvõ-
 ru, ena need ei osanud allinid koor-
 ainallikaid ja burguid nagu olid need
 Prantsusmaal, entki aga Inglismaal. Maailm
 oli jastatud mõjuspiiridus Saksamaa ja
 li ja oravõtute.

Pärest kalle riigi majandusliku võim-

omel keson kodus kiravall pööranole
naatna inberjastanin kuisin.

Inghinnaa ihaldas laiindada oma
valdusi Aarias, Aafriias ja Okeanias,
sartuti jidi ta raatna kättevõiditund
postriisoni.¹²

Saaranaa soovis oli luma Suur-Saase-
maa: nii taheti tugvõdada oma mõju
Euroopas, Ees-Aarias, Aafriias, Väike
okeani kantsini. Sama imperialistid pre-
kindurid laiati mõjuvõimule ka Ameerika-
Ameerikas.¹³

Prantsusmaa soovid olid tagasihoid-
licumad: taheti kogeni Eran-dolriin-
gi, Rubri bannini. Piüti laiindada
koloniaalimperiiumi juure Aafriias.

1881. a. Tunusia konflikt stealia ja
Prantsusmaa vahel ajendas ennest lähe-
nera tugvõimule Saaranaaale ja nelli liit-
kanle Austria-Ungarile. O. Birnarek,¹⁴
kelli politika energias oli olle tugv-
uskott Euroopas, oli nõus igeti toelana

¹² Epyeasumekuni, lk 124

¹³ Saaras, lk. 125.

¹⁴ Otto Birnarek (1815-1898). Oli kantsleriks
Saaranaaal aastail 1871 - 1890.

noort ja nõrka Itaaliat. Saksamaa raskel
lõpetas tulviku: Prantsusmaa ei julge
astuda sõjalise konflikti riigiga, kes on
notud Saksamaaga (hoiatumisi oli Prantsu-
si - Pruisi sõda). Itaalia oli nõrk. Tema
kõndu ja abiga raskel Saksamaa kogu-
dada Austria - Ungari ja alliga ko Sak-
samaa positsioonid Balcanil, samuti alus-
tada ekspansiooni Aafrikas.¹⁵

20. mail 1872. aastal sõlmiti Vi-
nni Saksamaa, Austria - Ungari ja Ita-
lia vahel kolmiklik.¹⁶

Liidulepingu põhjal lubasid Aust-
ria - Ungari, Itaalia ja Saksamaa kind-
lustada rahu ja aidata üksteist. Mõle-
mad riigid lubasid Itaaliat toetada
sõjalise konflikti puhul Prantsusmaaga
sama lubas teha ka Itaalia liitlaste
sõjaliste konfliktide puhul. Austria - un-
garil aga Saksamaa suhtes niisugust ko-
lustust polnud.¹⁷

Tegelikult juba 1902. aastaks muutus

15. P. B. Fay. The Origins of the World War I.
Before Sarajev: underlying causes
of the war. New-York, 1929, lk. 82

16. Panas.

17. Die Große Politik der Europäischen Kabinette
1871 - 1914. 3. Band. dok. nr. 571,
lk. 245 - 247.

Itaalia kuulumine kolmikliku ponnol-
nks. 1898. aastal lõpetati tollisda
Prantsusmaaga. Aegamisi hakkas toimu-
ma hoopis Prantsus-Itaalia lähenevise,
enti alates 1900. aastast, kui Prant-
susmaa deklareeris, et ta pole kavatsetud
Trijolitaaniast.

Sessa diplomaatia oli rajendiva-
hitud kullalt insens. Tine esmar-
gins polnud lütlaste otseine. Kui O.
Bismarcki ajal püüti tugevdada Sessa-
maa võimsust Euroopa riikide, mis
peeti tina summa hakati propageerime
naailna poliitikat.

Diplomaatide tugevuses võis eralde-
da neljalt kolme muuda, mis tulenesid
eloodud loomungist. Kõigipoolt püüti
igati nõrgendada Vene-Prantsuse liitu,
mis oli loodud aastail 1891-1893. Sa-
muti aidati kaasa Vene-Ingliise konf-
likti teravemisele¹⁸ ja soodustati Vene-
-Jaapani konflikti teravemist Kaug-Idas¹⁹

18. Vene-Ingliise konflikti teravemisel oli eriline
tattoms, kuno mis looduti, et Ingliisid, Sa-
renna muuim vablane soodust olid selle
panu ainsult asiaks.

19. Epyoachunexuni, et. 128.

Wilhelm II nimetas end allanadi ookeani
admiraliks ning loobis, et Jaapani juustab
Naiise ookeani admiralik Niolsai II. Tuntu
ingi kood rull 1905 aasta resolutsioo-
nist, mis nõrgendas tsaarivõimne. Tegu-
likult polnudki 1914. aasta juulini
otsused Ühe - Sassa suhted eriti tera-
ved. Sellas ei olnud ju erilist va-
jadrustki, sest Venemaa polnud võinud
veendlane (tena jõud jurtus ainult inimes-
tus, nn. kahurilikas). Tsaarivõim võis su-
hoikus Sassaadki olla veidid toovaine
allikas ja turus.

Mii Venemaa, Inglismaa mi ka
Prantsusmaa olid kätitud Sassa dip-
lomatiat tegevust.

Pärast 1882. aastat jidi Inglismaa
kokkuvõruga nentina, et ta oli poliitili-
set aremit nisi jäänud. Tena huvid
põhuvad kogu Venemaa ja kenas, stea-
liaga Saksa, Jaapaniga Hiinas²⁰
Inglismaa oli onanud niiani priorite-
ti väliskaubandus. 20. sajandi algul
tunnis talu aga kas rivaali: Euroopas

²⁰ Epycaannocuni, la. 126.

Saksamaa, ookeani tege America lihend-
riigid. Kambalavastiku looringa suure-
das ja tugutas Saksamaa ka nõjalavastik-
ku.²¹ Sel jinnal kaksid age Saksamaa
ja Inglismaa vahel esputud konfliktid,
Inglismaa jidi end võesti pingutava,
et ora postriisoni nuel raiitada.

Selline isoleerisooni õhkosnes alustas
Inglismaa kokkuleht poliitikat, rida ka
jätkes edukalt 1914. aasta juuliniisi
perioodil. Soovitati diplomaatiline ran-
ne Saksamaale lähemises suunas vastu,
sanaal ajal teiste sammudega piiriti sa-
outada nõbratinal sidumid krooni-kuu-
raaga Saksamaa vastu. Kuid Inglis-
maa juudid lähenda Saksamaale jook-
sid luhke. Minam kradis, et Briti võ-
vi energias on Saksamaa võimust hävi-
tarine.²²

15. jaanuaril 1912. aastal tuli Prant-
smaale võimule „ministrite suur kabinet“²³
Valitsust hakkas juhtima Prantsuse im-
perialismi esindaja, „inimene tugiva kõi-
-

21 Ю. Куинкович. Веропна уеовни руга
6 Тирраму, к. 122-123

22 Еруадукевич, к. 127.

23 Хавропрус, к. 534

ga; Raymond Poincaré.²⁴ Nii parada-
 saalne kui see ka pole, aga uus valitus
 võttis võimuga vastu teatud Prantsuse
 sedustest arnu ja konservatiivse organi-
 satsiooni ja lugupidamise kohta. Su valis-
 tas võinaku neutraliteedi Prantsuse ja
 Inglismaa vahel, mida Prantsuse võ-
 gi võim kaartis. Nud Prantsuse kor-
 nud meeldinud ka Prantsuse sõjama-
 ristule, sest miski ei innusta teinud
 sõjalise ettevalmistusi nii nagu Prantsu-
 se vastastikusel.

Prantsuse - Prantsuse sõja koostamine ja
 lähemine Venemaaiga kiirendes milite-
 riori aruand. Prantsuse - Venemaa lähe-
 nemine oli alandatud kuni 1891. aasta
 15. augustil sõlmitud pakti.²⁵ 20. septem-
 bri algul kinnitati vestetkust sõprust.²⁶

Nii olid suhted Venemaaiga lähem-
 datud, ka Prantsusega oli võik selge-
 ningit sõbraliku poliitikat nud kann-
 rini ajada ei saanud. Tundub poolt

24 Raymond Poincaré (1860-1934) Oms riigi-
 tegelase karjääril alustas 1890 a. mitmes
 valituses oli rekonstruktsiooni ja hoidusministri
 1912 a. sai presidendiks

25 Boborukin, lk. 56

26 Die Große Politik der Europäischen Kabinette
 1871-1917. 18 Band: II dok. n. 5906, lk 332

mõisthid aga prantslased, et kui Saksamaa on Euroopa ilma mõjuvete ehitlasteta, ei julge ta alustada risttungi Prantsusmaale. Nii kanno Prantsusmaa juhidluna lähemini Inglismaale. See ei kujunenud eriti keerukaks, sest nii nagu Prantsusmaa, Inglis ka Inglismaa on pehikilisus vaenlaseks Saksamaad.

Lähemini Inglismaaga algas tegelemine juba 1898. aastal. Prantsusmaa välisministri kohale astus Delcassé, kes deklareeris, et ta soovis poliitilises ühisandus on rõhvida sõbralikud sidemid Inglismaaga.²⁷

1900. aastal vahetasid mõlemad riigid delegatsioonid, kuid oodatud tagajõrgi ei saavutatud.

1901. aastal muu Inglise kuninganna Victoria, 1902. aastal lahkus oma ametikohalt lord Salisbury. Poliitilise areenile astusid kaks meest, kes hakkasid aktiivsell võllluna Prantsusmaale-Inglise lähemini erit.²⁸

27. Fay, lk. 152.

28. Lamas, lk. 153.

1904. aastal sõlmiti Inglis-Prantsuse
sõjanduse kokkulepe - Entente cordiale.³²

Kuigi sõjanduse kokkulepe oli sõlmitud
juba 1904. aastal, juba R. Poincaré 1912-
-1914 a. sõja aeg sõjanduse valustama
Inglismaa mitte entte sõjanduse kaitse
sine pärast. Lõuna tihhi jäi nulli na-
gu Inglismaa olus muutunud 1904.
aasta aprillikuu.

20 sajandi algusaastatel peanemid
ka Inglis-Vene suhted. Juba Vene-Jaa-
pani sõja ajal pidasid Edward VII ja
Svoolsi kabinetid. Selle riitrid
kuus Vene liberaalid, mitte aeg teer
ja reaktsionäärid. Kuid Svoolsi, ul-
lit oli tol ajal väga suur autoriteet,
jätkas kabinetid.

Sõja jaapaniga oli Venemaa tundu-
valt nõrgemad. Nii Venemaa kui ka Ve-
ne-Prantsuse liit sõjanduse tugivõime.
Seda sõis Svoolsi arvates teha ainult Ing-
lismaa. 1906 aastal informeeris Svoolsi-
ki keisri kaalutlustest ka ministrite nõuogu
ja välisministriamet³³

32. Fay, lk. 154.

33. Panos, lk. 215.

1907. aasta kevadel toimus New Admirality enda jaoks viisid Londonisse, kus neid võttis vastu inglise Admiralityd erinevate lord John Fisher ja välisminister Ed. Grey. Pärast pikki läbirääkimisi sõlmiti 31. augustil 1907. aastal Inglise-Vene leping, millega reguleeriti suhteid Aasia - Afganistanis ja Iraanis.³⁴

Niisid liitunud esle riiki - Inglise, Venemaa ja Prantsusmaa - ning järele Triple Entente, hiljem lihtsalt Antant, mis oli vastusõaluse Kolme liidule.

Nii oli välja kujunenud kaks riikide blokki, mille vastolend viisid riikide vahel olukorrasse, kus olus võinud puhkeda sõda. Kuid kui Bosnia kriis puhul üks riikidest loobus võinost liitult oma prelemissioonidest.

Kuid need piirsituatsioonid ei pidanud domineerida riikide võidurelvastusest. Seda illustreerib ilmselt tabel nr 4.

34. Fay, lk. 219.

"Riinde sõjaline väljaminekud" ³⁵ (sum-
ma on mitatud miljardites naelades.)

Maa	1858	1883	1908
Inglismaa	0,46	0,56	1,18
Prantsusmaa	0,38	0,62	0,88
Saksamaa	0,10	0,40	1,18
Itaalia	0,04	0,24	0,36
Austria-Ungari	0,22	0,26	0,42
Uuenaa	0,38	0,72	1,20

Nagu nähtub, kõige suuremaid jõupingutusi tegid Inglismaa ja Saksamaa, mille vastukaud 20 sajandi algul kujusid Euroopa jõu- ja võimude. Nendega jada, võrreldes Uuenaa.

V. I. Lenin on initsiaalidega Uuenaa militariseerimispoliitikat: "Selliste poliitikalike võivad pärast Tsarsinat ja keisririiki nõrka ainult inimesed, mille jind jalge all lõplikult kaduma hakkab." ³⁶

1914. aasta kevadel võrreld vastukaud Euroopa imperialistlike riikide

35. H. Kymäläinen. Venopuolijoukkojen ryöstykset ja pölvitörmä, lk. 220.

36. V. I. Lenin. Poliitiline närvide. Teosid nr. 13, Tallinn, 1953, lk. 392

äärmiselt teravast. Suhete keruus ei seis-
 nud nullus, et vastuslood ei ole liitnud
 vahel, vaid nullus, et teravast konfliktid
 ka ühes gruppingus olvate riiki-
 de vahel olid.

Iga uus päev tõi endaga uue
 rahvusvahelise intriigide. Teravastid
 uut jõuga ühe - Inglise vastuslood
 seani jänest. Kriis läis ingli riik
 qtr. et hakati reviderima 1907 aasta
 31. augusti lepingut.³⁷

Saamasa loobis, et antant jän-
 nib, kuid finantsilis - majanduslik sol-
 tuus lään - Euroopa riikidest, sundis
 ühinaad jätkandmisi tegema.

Ka Inglisea olusid muutus üm-
 lismas. Tugevuse töölisliikumine, samuti
 vabadusliikumine Irinaal.³⁸

Antanti riikide võõlus viis lõpuks
 niigid arusaamist, et nende võige mu-
 nem soentore on ühegi Saamasa.

Kirgum jolund ka kolonilistide olu-
 sord. Nii teistes, ngeduse ja rahakust

37. Ерусалимский, к. 153.

38 К. Т. Кош. Кенотукопозисе редоре гбу-
 менне в роде нефои куповой вой-
 ны. Как II императорнае. Москва,
 1963, к. 7.

part, et Itaalia ja Prantsusmaa ei si-
rugi enam veerajalal.

Austria - Ungeri etas üle oma järje-
korraldusi kriisi vebedustikuvõimide kasson
rööp.

Imperialismi tugevdamine Saksamaal
kõi endoge kassa agressiivsed suhtelu-
rid. Tehti ühna põhjaline ettevalmistu-
si tulevaks sõjaks.³⁹

Nagu ulkoosdust järeldada võime,
oli Euroopa poliitiline olu jingi saavon
taand 1914. aasta kevadise massiva-
mi.

"... kantsipäve avalise ja salajaste kün-
gide, kantsipäve ja võrgu tingimustes
jäärab tihkest mässust mõnede, sur-
nigile, et, sõdimest kasson lüh." ⁴⁰

39 D. Dobrovolski, E. Kuidmann. Der erste Weltkrieg.
Berlin, 1961, lk. 8.

40 N. Idman, Sojases militarism ja notiaalidromoi
raalia militarismivõimide testina.
Tword rd. 15 Tallinn, 1953, lk. 168

II peatükk Atentaat Sarajevos.

11. - 13. juunini 1914 rülastas Sassa keiserit Wilhelmi II kema komin Tõekhinool Austria-ungari kroonipärijä erkskultsoq Franz-Ferdinand. Kuigi ametlikult ku labi, et jutugaanistel poliitiline probleem ei arutatud, oli koku ruhe põhilises vest luskunaa Sertia amekaturisise sõinalus!

Saanaoalt sõitis Franz Ferdinand Bosnia, kus Sertia jüni lähedal pidid algona sõjaväeüksused.

Pärast Sertia vabestamist Türgi isa alt ja insurva riigi sõjasaamutamat hanaid rülastad insa avalikult unistama nunnest slaavi riigi loomisest Balkani poolsoonel. Antati ka Austria

1. E. B. Шаповал. Европа в эпоху империализма. Социализм n. 5. Москва, 1958, л. 278.

purustamise plaani. Seda võis toetas pe-
lavall krooni-Ühimees.

Kuni 1914. aasta noveni tegutses Ser-
bia võimedes vene diplomaat Hartwig.²
Tal oli mingisugune mõjuvõim, et kuningas
Peter ja välisministri Pašić ei olus-
tanud midagi ilmsa Hartwigi võimole-
nta. Juba 1913. aasta aprillis oli 4
Sagomov närvunud, et rüblased peavad
töötama tulviku heas. Seda niimites ka
Hartwig ning lubas, et Austria kuulub
tulvikus rüblastele.³

Austria - Ungarile põlnud aega Suur-
-Serbia idud vastuvõetavad. Entes ju-
ba ulmparast, et kuningas elas palju
sõjaväes, kes olusid vut intensiivse-
ralt võideldud inimesuse est. Teises
klassi rügi loomis juhul olus krooni-Ü-
himees mõju poolraaril kasvunud. Ta olus
edukalt sõnandunud Austria - Ungari-
ga.

Serbia ja Austria - Ungari vahelised

2 Hartwig, vene diplomaat, kelle nimi 1914
aasta juunis tõi endaga kaasa nige-
dusi. Ei lütnud enam sobivast in-
nest nii veelisil ajal Serbiasse.

3 III ajale, lk. 279.

oli äärmiselt tihed juba alates 1907. aastast. Kolmel korral: 1909, 1912. ja 1913. aastal oli esitatud inngi ultimatum.⁴ Kõik inngi vaheline konflikt tervet rahvaste aites essee rõningel rõnarat ka 1905. aasta dem revolutsioon, mille tagajõjel tugvõhoid Serbia rahvusliku liikumine ja arendati vulgi mõtet Suur. Serbia loomist.

Rahvuslikust vabastusliikumist olid haardatud viie klassi rahvad. Teinud mitmeugused raleorganisatsioonid. Kõige mõjukam oli neist „Narodno Odbrana.“ Ta oli tihedalt seotud is Poor-Itaalia liikumisege.⁵ Organisatsiooni usmõn. gis oli aratada rahvaste võitlusel Austria - Ungari vastu.⁶

1911. aastal aratati Serbia ohvitride poolt ühing „Ühinevime odi muu“, mis hiljem arenetati ümber „Musketsierskies.“⁷ Organisatsiooni kuulused väise.

4. Todman, lk. 15.

5. Madlan, lk. 11.

6. Panos, lk. 12.

7. H. A. Tucapub. Capitelov yčinenbolp. urond 1914. n. „Kobard u nobimad menopud“ 1970. nr. 7, lk. 53.

kodantused - revolutsioonid, mille psü-
lastikaks oli tuur esinõuiga naabuta-
da revolutsiooniliste meelolude tõus.

Organisatsioonid, lähemini "di nuro"
oli väga kva respiratsioonivõrk. Moodus-
lubi ümised, kuhu kuulus ainult kolm
inimest. Kõikidest liikmetest oli ulvaas-
di ainult ühest inimesest koosneval
juhikonnal. Organisatsiooni liidriks oli
polevonia Dragubia Deritruvits.⁸

Ajaveerikus 1910 - 1914 kuulutati
kuus poliitilist nõuad. Viimases neist oli
Frenk Ferdinandil tapmine.⁹

Nõuad olid kuus juba 1908 - 1909 aas-
tal. Frenk Ferdinand entas nio esma-
kordset nõuad nuro tõuad-staasii-
gi koorim kohta Austria - Ungeri üha-
võim all.

Alguks esvalubi ühtkordog tappa-
välisnaad. Pärast jina antkuri leiti, et
tada võib nõuata ca Austria või Ser.

8 Тодорика, л. 18.

9 Туцапул, л. 51.

bias.¹⁰

Ettevalmistustest võtsid osa vandi-
kult kõik noored. Vanim vanderõula-
ne oli 20-aastane. Raha muolem ost-
rivers andis Dimitriovits. Põnnid har-
giti Serbia valituse arsenalist. Muut-
siti ka krianiidiamullid, et koos Frangi
Ferdinandi surmaga surus ka rahadus
terea kapriinst.¹¹

Kui vanderõulased 1914. aastal
said teada entshergigi osavõtmist sõjaväl-
nanõõrutest Sarajevos, oli asi otsusta-
tud. Mai lõpus see Trigunovits
Serbia piirivalve ühikult R. Popovitselt
valdusvõtmised.¹² Sarajevome jõudsid
noored gavits Principi juhtimisel 4. juu-
nis.

Ettevõtmisel oli teadlik Serbia valitus,
kes oli aga jõuetu ridagi taastana.¹³ Kül-
lalt hästi oli informeeritud nende ette-
valmistustest ka Venemaa välisminister

10. Ilomura, lk. 21.

11. Lanas, lk. 22

12. Lanas.

13. Valitus oli nõuakavalusest keeldu-
taku ohvitarsinaku. Ka polnud kõige
antropoloogilise sõjaväelond kuhuseid sa-
leorganizatsiooni.

L. Sazonov, mis telegrafurvis 1914. aasta
märtsis Karlwigi ja Keates, et Serbia
peab praegu oot ettevaatlik olma, kuna
ei Venemaa ega Serbia poliitjate vaheis.¹⁴
Serbia valitsus andis püüvaloleks tein-
dava käsu kõik reisijed korralikult kont-
rollida, kuid mingit abi sellest ei olnud.

On isegi andmeid, et Serbia reedid
Süüria püüdis oma initsiaalid initsiaalid
hooldada austriksi, kuid minister Bi-
linski ei teinud hoiaatusel sage.¹⁵

Osib arvata, et hoiaatusel kaku-
pannuala järele on tingitud sellest, et ei
sunditud näha olusid veelust.

Bosnia sõjaväinarkoortel viitva
Franz Ferdinandit programm kagi ette, et
edukalt kog kütakab Sarajevot pühapäe-
val, 28. juunil.

Pühapäeva hommikul peeti juralku-
mistust istus krooniparija abiroosa ja reel-
jassonnega autodum ja sididki Sarajevome.

Austria-ungari ühendriikide ilon Franz

14. Ilucapab, lk. 55.

15. Julieren und Kriegsanbruch, lk. 31.

Uuesti sõideti mööda Appelnaid. Am-
rjand kiirelt koln revolutsiooni.

is kuul teon hertoginast peruse
alauhane, is erts Hertogil kaela.

Auto pidurdes. Hertogina Sofia mu-
kus traditsioonilist Franz Ferdinandi sil-
h. Troonipärija must hanna, peeli
kaavetasaamist purskuma omd. Kõle
joonis major von Witttenbrenner arsti
jänki, kuid juba oli hilje.

Hertogina oli juba surund. Franz
Ferdinand oli rüütlärsuuta - hingea-
rine pealiskendne, pupillid nagerinid
mõrgell. Urbes ull 11 seobes suru.

Laibed tõsteti hoovmeistri ja tüb-
aldjandandi poolt autost välja ja kanti
üle raja esirusele korrale.

Varsti jõudsid kohale ka vaimuli-
kud...

III peatükk

Austria - Ungari ultimatum.

Nõu Sarajevos autas enile poliitiline kriis. Võitleus ühelt poolt alistatud rahvaste ning teiselt poolt Austria sasklaste ja ungarlaste vahel võttis suure ulatuse.

Austria - ungari kroonil oli eell Franz Joseph, kuid viimastel aastatel oli poliitilises valitujas tema vennapoeg Franz Ferdinand, kes loetus austroaustria konservatiivsele osale, chotreron-nale ja katoliiklike kirikule.

Pärast kroonipärija surma läis poliitiline võim sõjaparteide esohras kindralstabi ilurna Franz Conrad von Hötzendorfige.

Kuigi Euroopa oli nõuendud nõuost Sarajevos, ei teinud paari päeva pärast kelleki kallust, et sellel saab ajund sõjas.

Prantsuse ajakirjenduses oli aroanisel, et Austria - Ungari valitsus võtab tarvitusele karnid abinõud rikkaste vastu.¹

Amellic lein Austria - Ungaris oli vaarbolus tema inikul arvestades tegasitoid. liin natusega ja argendustundega, mil li kutsum. enli ebapopulaarse Frank Fer. Olinandi suvri.

Tundub, et lein kustus riidid oli inigi väärivara cui Austria - Ungaris. Nii lõputas Sassa keiser Wilhelu II kole Kielis purjekate võidusõidu, cäkir li. jund lõmnata pooldi naski ja ütles Berliini, kus la teigi korraldusi Niiki sõidus.²

Frank Joseph aga palus, et uhkegi välisdiplomaatsooni ei saaditais Austria - Ungari kroonipärija matustele.

Niijer keelati Wilhelu II, et koriditi kina julgeoleku pärast, kuna Niini tina vad olivat rikutud.³

Tegelikult aga õhulati valitsuse poolt

1. Julicrise und Kriegsanzbruch, la. 25.

2. Budapestelt Torunyorsrepu. Nemzet, la. 20.

3. Savaas.

soovistlikke meeleolusid, mille tagajärjel
 toimusid Serbia-vesteised demonstratsioo-
 mid. 1. juulil avaldas Serbia valitrus
 rahva nimel kaastunnet. Serbia kaastun-
 di avaldust soovitati Viini ajalehtedes
 joolet mitte vastu võtta, ergutades nii
 veelgi Serbia-vesteised meeleolusid. Ju-
 la 30. juulil jõudis Belgradi Viinist
 telegramm, milles teatati, et Austria
 valitrus on mureneid oma propagandas-
 tillu, et müüdistada Serbia valitrust
 Austria - Ungari kroonipärija teprints.⁴

Veelamata tillu provokatsioonin-
 li käitumisele oli rõõm olnud algsel
 segadusse nii Viini kui ka Berliini, kus
 ei jõudud kogu selgusele, mida ette võtta.

Austria - Ungari üldriigikassari ülem
 Franz Conrad von Hötzendorf toetas
 paljuselt enamuse Austria - Ungari aja-
 lehtede nõudmist alustada kohest moti-
 vatsioonitööd.⁵ Välisminister Leopold Berch-
 told⁶ eiigi ettepaneku ära oodata mõne

4 Conrad Cepceaa Kruva, lk. 3.

5 Juliarin und Kriegsausbrech, lk. 26

6 Berchtold, Leopold (1863 - 1942) Austria dip-
 lomaat ja riigitegelane. 1906 - 1912. a.
 oli ka Veneerialaadikus. 19. sub-
 manil 1912. sai ta välisministriks

uurimise tulemusel, mis esitada nõud-
mised Serbiale. Sellisel reinkohal oli ka
keiser Franz Joseph.⁷

Kindral F. Conradi arvamus ei
jaganud alget ka Sassa raadiis Viini
Heinrich Tschirney ja Sassa riigirubla
Arthur Zimmermann⁸, kes hindasid sünd-
muse vaadelt ning mõistsid Serbia
valituse süükoht.

Kuigi sõjapooldajaid oli Austria-
Ungaris küljeliselt, kardeti nobilitat-
siooni välja kuulutada enne kui ei
teata, kuidas Sassaamaa probleemine
sühtub. Entti sõrgas muutus lastus
Sassaamaa loetulele pärast seda, kui
H. Tschirney oli öelnud, et ta ei pea
praegu sõda vajalikuks, lihvinda, ilma
lõplustata, sõda alustada oli riskantne,
nõel kardeti kummaad, mis kindlasti too-
tak Serbiale.

Sarnuti jõudis Viini 2. juulil teada,
et Raalia kindralstaabi ülem Pollio oli

⁷ Conrad, lk. 34.

⁸ Arthur Zimmermann (1853-1940) alates
1911 aastast oli ta Prussia riigirubla.
Enne seda töötas välisriigi riigirub-
la ametnikuna.

õnne surinud. Kindral oli olnud Kolme-
lindu kindel pooldaja ja nii oli tema
surma antud nõuendit kalerordse isõk⁹
2. juulil suri ka parun Ernst Leithner,
andus kindral, kes nõje ajel oli määrat-
tud kahe armea komandööris¹⁰

Nud kas surra tunnust Austria-
-Ungari valitsusele kalvaendulistena, nad
tõid endaga kaasa vutgi enari kalleu-
si.

Kalleusi ja kartusi võib valje luge-
da ka Ungari valitsuse juhi Solvan
Tirza¹¹ seisukohtadest. Viimane soovitas en-
ne sõtta astunust diplomaatilist jün-
da nõndurida.

Juba 1914. aasta märtris andus S.
Tirza keisrile memorandum, kuhu olid
kirja pandud mõtted Balkani anasta-
mise kohta. Kolmelehti kalubi mulite-
da Bulgaaria, et ta siin saaks liituda
Rumeenia, Serbia, Kreka ja Venemaaga
Austria vastu.

9 Conrad, lk. 35.

10 Sarnes.

11 Solvan Tirza (1861-1918) 1910 a. asutas
„Rohusliku Tööpartei“ 1913 a. juu-
nise asus ka Ungari valitsuse juhi
kolle.

Mais keiser Franz Joseph ja d. Berchtold
 vaatasid ettekanne läbi ja andsid selle
 dilemmas läbitöötamiseks valitsusnõukor-
 rale. 24. juulil saadeti plaan Sassa-
 maal röövelatamiseks kinnitatuks.

Onades espool mainitud plaani ja
 oltu veel teadmatus Sassaamaa kaitsu-
 rusest olid Ungari valitsuse juht J. Tizza,
 Austria valitsuse juht K. Stürgkh¹² ja keiser
 Franz Joseph nõje selle alustamiseks vastu.

1. juulil F. Conrad kirjutas oma pää-
 vikus: Tizza on Serbia nõje vastu selle-
 pärast, et ta kardab Venemaa kallale-
 tungi ja Sassaamaa desertumist. Talle
 küljest Stürgkh ootab uurimiste tule-
 must, et onada häid põhjust väljesta-
 mises. Minu arvust nõueb aga en-
 gelist looki, mis päästaks need ohust ja
 parustaks Serbia. Nõue andis põhjuse nõ-
 da alustada.¹³

Samal päeval eritas J. Tizza keiseri-
 le Ungari valitsuse seisukoht antud

¹² Stürgkh, Karl (1859-1916) 3. novembril
 1911 sai ta Austria peaminist-
 riks. Enne seda oli hoidusminist-
 rir.

¹³ Conrad, lk. 34.

olukorras. Keisririigil polu veel nii palju
tsendid, et teha Serbia valitrus vastu-
tavaas mõrva ast ning alustada sõda.
Ungarlaste ellipäänu kohaselt talus
sõda karmalikul ette valmistada: li-
da uusi tülleri, kinnitada vaimu rüu-
meid. Austria, Ungarid polu praegu
Balkani maaosus suigi suurt autori-
teti. Ka see tuleb seavutada enne sõ-
ja alustamist.¹⁴

Elposel esitatust selgub, et nii S.
Tizza kui ka terna valitrusel seisuko-
hod olid inna realistlikud. Nende
arvutuste oli üis jundus: ei arvesta-
tud sõda, et tegelik olukord novarkia-
li sõjaseis oli, veel ei suudetud nä-
ha, et alistatud rahvad ei taha sõdi-
da, nad alustavad hoopis võitlust
oma iseseisvuse eest, mis lõpuks viib keis-
ririigi krakhini.

Juuli enimestel päevadel tratas Saxe-
raadid H. Tschirsky Berliini oma jupin-
gutustest soovitada Viiniil eller vira ette-

¹⁴ Julieren und Kriegausbruch, IX. 120.

vaalikaup poliitikat.¹⁵

Eine ora meenini Põhjo - Euroopas-
se tutvus Sassa keiser Tširsky ette-
kandega. Algu oli Wilhelmi II oma kon-
nentsiidiga inna tegasihoidlik. Kuud
lantiil duklaruss ta, el Sassaana toe-
tab Austria-ungarit. Hiljem rakkus
keiser kantsler T. v. Bethmann-Holl-
wegiga¹⁶ ja riigisekretari A. Zimmermanni-
ga, kes loelsid ta avaldust.¹⁷ Nüüd
katas Wilhelmi II avaldust, el Sassaana
kohus pole mitte disturida Austria-ün-
gari sama ettevõtmisi, vaid juuda
konfliktid Sertiaga isoleerida. Kui
Austria-ungari kavatses tõesti nida-
gi ette võtta, siis teha kiiresti, praegu on
soodne moment.¹⁸

4. juulil jõudis H. Tširsky keis-
ri direktiiv, milles viinakse on „allste-
lund“ saadiku rahuarvamatusest, äärmär-

15. Dickinson, ex. 412.

16. Theobald von Bethmann-Hollweg (1856-1921)
Sassaana kantsler aastail 1903-1914.
Wilhelmi II inkomunikas talle miitõruidis-
nii intelligentsid ja koridid need.

17. Dickinson, ex. 413.

18. Sassa.

kus „Nüüd õi mitte kunagi; ainult kogu
saadiku meelt.“¹⁹

Alates hetkest, mil L. Berchtold sai
mullu Sassa kuni direktiivist ning kui
jõudis teinani teada, et Wilhelmi II kut-
sus Potsdamis 5. juulil hõimurühmide
Austria-Ungari saadiku keduni, tundis
välisminister end julgena ja nimis ei
päästnud niid tema silmis tervist
huvust.²⁰

4. juulil liidis aset Sassa saadiku
ja välisministri L. Berchtoldi vahel juhu-
ajamine. Tschirsely arvas, et tuleb ru-
lus pidada Wilhelmi II soovitatust: „Ei ole
parem kui tana ja tana on parem kui hom-
ne.“²¹

Kuigi Austria-Ungari kindralstaabi
ülema ja välisministri, saanub Sassa saadik
Austrias olid rojapalt, polevad isia prob-
leimid out esendatud. 4. juulil saadi-
ki Berliini Austria valitsuse esindaja endo
Hoyos, kes pidi lühema meelkudiga

19 Julianus und Kriegsausbruch, lk. 120.

20 Thapae, lk. 282

21 Julianus und Kriegsausbruch, lk. 120.

Saksamaa pealinna. Tallu anti kaasa
Saxjovo nõrva memorandum, millele viidis.
kati Serbia valitsus, Austria - Ungari edas-
püüde poliitika põhioote projekt ning Franz
Josephi kirilik kiri Wilhelmi II. Keisri kiri
oli liigubas. Kiinitati veel kind suurt
nõpust, mis kaks nädalat õitub.²²

Sanal ^{ajal} jõudis Viini kuuluis publits-
nist, Saksamaa välisministri kabinetti koo-
line Viktor Naumann.²³ Lühikeses va-
litusnõuandades teatas ta, et Saksamaa
ja tema endas arvates on praegu
ääärmiselt sobiv aeg seda alustada.

Pärast 1905. aasta revolutsiooni pole
Venemaa enam ohtlik. Berliin loodab,
et sõja puhul jääb Inglismaa neutraal-
seks. Seda lubavad öelda ka Inghi-
ri välisministri Ed. Grey avaldused.

Ruunimise üheksa nädala, kuid isi-
gi ulduste kohaselt jääb ka tema sõja
algul erapoolituseks. Saksamaa arvates
tuleks kolmikuks tugivõtta. Seda

22 Ilomaa, lk. 55

23 Straßlan, lk. 54

kahtakse teha Bürgema ja Türgi arvel. Eriarvle lubatakse rahalist kompensatsiooni, Türgi puhul on asi veelgi lihtsam - leiendatakse seal oma mõjuvõime. Soja edumisele aitab tubliti keera ühis-kondlike arvamus. Saksamaal jidi rahvus D. Naumann'i krediit kohaselt juba ripus soodres meelikus olima. Austria-Ungari peab sellis rühmas veel oma jõudurid pingutama.²⁴

D. Naumann'i juttudest võib oletada, et Sasa välisministarium arvestas ainult sõjaga. Kuid mis juhtub Naumaa ritterkarkounisse, mis võib arvata, et publitist rathes küiall kasarti. Kui lugeda Saksamaa Londoni saadiku Lichnowsky rääkimist, mis jääb mulje, et sakslasi panub mõllona Neme arvele summas - 900 000 nunt rahvaga arves.²⁵

5. juulil toimus Potsdamis nõupidamine. Wilhelm II kinnitas, et sõjast ei räägitud sõnagi.²⁶ Kuudas asi tegelikult oli?

24. Ilonemuka, lk. 55

25 Lichnowsky, lk. 31.

26 Buchredem Tonnyvordern. Muryajon, lk. 121.

Kuigi nõupidamist ei võtnud on kindralstaabi ülem Moltke ja admiraliteedi esindaja A. v. Tirpitz, kuigi, et nõupidamine loetakse aktiivselt võtta. Keiser vestlus sõjaväeliste ringkondade ja välisministeeriumi esindajatega.²⁷ Lõppotsused võib kokku võtta nii: Saksamaal ei taha Euroopa sõda ja ta püüab konflikti lokaliseerida. Kuid on isegi tõenäoline, et Venemaa seerub konflikti. Nii tuleb kõigul veluris olla.

Saksamaal pööras tähelepanu tegevuse salajasusele ja kiirusele. Ettevalmistusi olitatakse sõjas tuleb taha nii, et pärast pannakse kiired ürgid sündinud peeti ette. Sellepärast võitis Wilhelm II ka neureinile ja kõrgemad sõjaväelased läinud juhtumise.

5. juuli õhtul kell 20. saabus Berliinist Väini teligrann: „Saksamaal nimetab Austria - Ungari monarhi esimesi sõber ja liitlane.“²⁸

27. Dickinson, lk. 416

28. Tomouka, lk. 58

Nüid oli nõjaküsimus põhinõuetelisel
lahendusel. Es seisis veel naha sum-
da J. Tisza vastuseis. Su vaevaväike
töö võttis välisministri d. Bachtoldil
aega 10 päeva.

Miks seisis J. Tisza nii energiliselt
nõje vastu? Nagu nähtub, polnud un-
gari valituse juht sugugi nõje vastu,
kõgenud diplomaadina ja poliitiku-
na ka aega kaadris, et ilma ette-
valmistusteta ja lütlusteta Austria-
-ungaril ei ole võidu võimalusi. Kes
astub sõtta alles, et kaotada seda?

Tuult poolt polnud aega ungarlastele
ka võit eriti meeldinud. Sel juhul olus
olevate vulgi rahkenda rinde tugio-
nemist Ungari ragnasidid kartid.

Uul 13. juulil tulid Budapestist tea-
tid, et ungari parlamendis avalda-
kaste kahtlust Austria-ungari pose-
guse politika õigsuse suhtes.²⁹ Nüid
esteti jäulpärimises järgnised prob-
lemid:

²⁹ Kisegegnepogruwe omrooverud, lk. 243

1. Mida lubati Franz Ferdinandi reis
nii areval ajal?
2. Mida peeti tema matust nii tagasi-
hoidlikult?
3. Kas tõesti on Serbia osutus sinu-
di Franz Ferdinandi tapmise?

6. juulil toimus kindralstaabi ilma
Franz Conrad von Hötzendorfi ja
välisministri d. Berchtoldi vahel vest.
ms. ³⁰

Conrad teatas oma audientsi tule-
musest Franz Josephi juures. Kindral-
staabi ilma oli kinnitunud, et
Austria-Ungari peab kasutama võt-
na epuüvõrd abinõud Serbia suht-
tes. Conrad on vundunud, et aken-
kaal poleud muudatund ike isiku, vaid
monarhia vastu.

Nüüd palub ta Berchtoldi, et se
algitars välja Saksarosa lõpliku suht-
tunnis konflikt. juulil kui Saksarosa
nõustub nõjega, siis nõustub sellega ka

Frantz Joseph. Tulub kiiresti selgitada, kuidas Austria - Ungari kavatses konflikti lahendada. Kui ei rinda sõjara, siis pole vaja ka mõne juurdlust nii suureks ajada.

d. Berchtold oli huvitatud, mida arvas Conrad von Hötzendorf sõja algusmõnundi kohta. Conrad ütles: "Praegu on lõikamisaeg. Monarhia peab kiiresti eestist eestist elama, sellepärast tuleb sõja alguspäeva valimiseks olla ettevaatlik." 31

Sellest jutuajamisest selgub veelrohkem, et sõja kiirendus oli põhiolemuselt laenukalend. Niidid oli veel vaja leida õige sõja alguspäev.

6. juuli ööl vastu 7. jõudis Berliinist sõja kraks Hoyer.

Kõik hommikul toimus d. Berchtoldi esistumisel ministrite nõukoogu istung. Enne seda esindasid väikse nõupidamise ministrite nõukoogu esimehe juures, milles võtsid osa J. Firsa, K. Skirgah,

31. Conrad, ex. 40.

H. Tschirsky, soyes, N. esial ja Japon.³²

kõigipalt lugis krahv soyes ette
uuskõigutused vskentse Wilhelmi II, F.
Belkonn - Holluugi ja a. dinnernanniga.
märantsi ettelugurina esnargis oli ova-
da J. Tiszel lannanaa kaichius toetus
ja nõje vajalikkus.

Parast nõupidamist ränduti minist-
rite nõukogu istungile, millest võtsid osa
peale ulpsol nimelabute rahendus-
ning Bonnie ja Hurlngovina ajede minist-
ter Belinski, nõjariinister Krotakin, kind-
ralsteabi ülen Conrad von Höpcondorf,
mereministeriumi esindaja kontredmiral
Kailer.³³

Istung kestis kera päeva. aruta-
ti probleemid nous võineliu nõjaga Ser-
bias ning püüti Istvan Tiszel ova-
da kiire nõje vajalikkus. Selle nõuko-
gu istungile on F. Conrad oma rnuua-
ndis pühendanud palju teikukiparu ja
muuri.³⁴

32 Headlan, lk. 43
33 Lannas, lk. 44.
34 Conrad, lk. 51-56.

Süüreschal vaagiger mõnda probleemide
siti.

Rõjamineister uuris, Conradilt, kas on
võimalik mobilisatsioon väija kuulutada
ainult Serbia vastu ja alles hiljem Seme-
raa vastu. Austria - Ungari valitsus
arvestas algsust peale võimalusega sõidida
ka kraari - Venemaa vastu. Nagu selgub, oli
väija kootatud ingi plaan, mille järgi
hävitatakse valitsuses Serbia ja siis soor-
datakse kõik jõud Semeera vastu.

Sellele olid nõus kõik ministrid pea-
le Ungari valitsuse juhi. Tõrja oli in-
vul sõja vastu. Conrad arvab, et see on
ke inna loomulik, kuna kõik ungarlased
kardavad Prussia sissenõukist un-
garise

Kindralstaabi, ilon aga nõuab „ kõige
ehtramat selgust, kas peab arvestama sõja-
ga või mitte.“³⁵ Ta ise oli sõja pool
ja hakkis ilmselt selle nõudmisega ka kõp-
licu olust inna pooli kallutada.

Õhtus oli rõjamineister arutlikult

35. Conrad, lk. 56.

otrustatud, kuigi mitte vihkavaltselt na-
ga võire välisminister d. Berchtoldi
etteardest kuisile 7. juulil lugeda.³⁶

8. juulil toimus järgnevadne jutu-
ajamine d. Berchtoldi ja Conrad von
Höfpendorfi vahel

Berchtold: „Ultinaatum intellase pä-
rast lõikust ja peale Sargjivo juurdluse
hõpiterist.“

Conrad: „Pigen täne kui korone. Nüpa
kui nii vortsed nllust kuulda sa-
vad, harrused ka nimad ettevalistu-
ni tegusa.“

Berchtold: „Koolitustasse nllu ast, et rala-
dust hoitase rangelt. Samuti olus see,
kui rojerinister ridadas putkinnu, et
vulgit jätta nagu midagi ettevalriste-
rinnil pole.“

Kiljem oli Berchtold kuultatud: „Mis
raab edasi nlls kui me olime Serbisse tun-
ginud ja millaldaselt territooriumi hõi-
vandum?“

Conrad: „Territooriumi hõivaringa ni

36. Headlan, lk. 46.

Oli midagi saavutatud. Me peame püües-
ta Serbia arveid."

Berthold: "Kui Serbia end tagasi võtab!"

Conrad: "Sis nõuane demobilisatsioonist ja
desarmatsioonist."

Berthold: "Sensatsioon on huvitatud, mis
saab niist peale võtta?"

Conrad: "Õulge, et me ei tea inegi." 37.

9 juulil toimus I. Tširpa audients Franz
josephi juures. Ungarlased võitsid ainult ühe
ettepanekust

1. diketa idoni sõda Serbiaaga. Eine tuleks
murendada oma sõjelist võimsust, tõmma-
ta kolmnelitu ka Bulgaaria. Ettevastlik
peab olma oma rahvaga. Tširpa peab
võib rahveteenimise jõuda revolutsiooni.

Viimane sõltus oli I. Tširpal üsna realistlik.
Ka Engels on selund: "Sõjasaalme liikumine nõu-
gub rojale algul korpust, aga pärast võib
just murendada sõjasaalme revolutsiooni." 38

2. sõjasaalme sõdima praegu, kuid miski teha
kannu diplomaatiline rannet, et end Euroopa

37. Conrad, lk. 76.

38 P. Jurevics, Postrjadučest k nemopun - k. rojke
u P. Jurevics konnervet m. XVI ranno I,
moeba, 1937, lk. 453.

les sigustada ja saavutada neutraalsu-
te niinide kaastumine. Pärast edural sõda
võime kindlustada oma sõja Balcanil kui
ritte igavesti, mis kindlasti kauas ajaks.³⁹

On ilmne, et Tšada oli sõja avaras-
mine olusena võimalustest kui kehtel,
kuid ta oli vähenus ja teda ei kahe-
kud võisla.⁴⁰

Edasi järgnevad rasvad päevad nii
F. Conradile kui ka A. Bertholdile. Ultri-
maatun jidi kindlasti muutatare ni,
et Tšada valitus uisaa teda vastu võlla
lanal ajal jidi arvestatava lingui se.
kõruse juhi S. Tšada nõudmistega nõodi
suhles.⁴¹ Nõustus kahtle neede äärmiselt
minimaalse ajaga - ka ni võis sõja võime-
likust murendada.

Saladuse paremas hoidmises olustes
F. Conrad von Hölzendorf juhtusle sõlla.⁴²
9. juulil alustas Austria - Ungari sa-

39 Meadlan, la. 51-52.

40 Sine välisminister S. Paderov initsiatsioon lin-
gani valituse juhti mis pool loeli. See kes
hindal saime pilguks antud olusoleks on pool
loeli!

41 Dickinson, la. 418.

litmus tehnikas töid seoses ultimaatumiga. Nagu eespool mainitud, oli testi koostamine raske, kuna Serbia valitsus polenud tegelikult nõuoga nõutud.

Samal päeval sai rahurahelise õige se mõnede viimase ulmendi koostada nendevahelisele suhtele liikumise kohta. Nõu-riku es seisis keemiline ulmeme. Sellega on seletatav ka viimase tagasihoidliku vastuse 13. juulil.⁴²

14. juulil d. Bertholdi etteandest in-
pasaaloni nõgub, et nõodi eest on val-
mis.⁴³

Samal päeval kokkuvõtte T. Tissa ja Sa-
ra nõadie viim. kokkuvõtte ungarlane in-
toornõu arjavalmistatud nõobi. Tuleb on nõo-
kalud nii, et vastuvõtmise võimetus on pra-
tiliselt välistatud. Eriti lähelpanu on
pööratud sellele, et nõude tegusid, mitte
lubadusi ja viimistusi.⁴⁴

19. juulil kinnitati lõplikult ulmi-
nastume test ministrite nõuogu istungil.

42 Thonouka, lk 71-72.

43 Samas, lk. 73.

44. Hradlan, lk. 77.

Noodin nõuti Kuninglikult Serbia va-
lituselt, et see surus vaba iga avaldu-
se, mis viha ja põlgust Austria- Ungari
monarhi vastu ühes kohalab ja millel on
tendents territoriaalsele ekspansioonile vastu.

Tulub vohu liivideunde ühingu, Naud-
na Odbrona ja koiride samaselt ühisi-
di kirsti ühingulega, mille propoganda on
suunatud Austria- Ungari vastu.

Sõjaväe ja valitsusametistest tulub erand
dada kõik sõitajad ja arutajad, kes
on müüdi Austria- Ungari valitsus pro-
pogandas. Neis tulub koostada nimekir-
jad ja anda ühe kinnimõtte.

Austria- Ungari arutajad peavad
osa võtma mõne juurdunud, samuti aru-
ma Serbia poliitid võtma kindlustada.

Keskerlikku Austria- Ungari valitsust
peab näitamata informatsioon nende nõueti
teitmisest. 45

Saagi mõne ultimatuuri punktide re-
nringust neigub, millel tooniga oli last
koostatud.

Nüüd saidid vaidlused ulandriin
kumpäeva ümber. Siin arvestati kõige
enam Prantsuse presidendi Raymond
Poincaré sõniti ühemeelse. Karduti, et kui
root saab teatavas ajal, mil toimub
hiljastest riigijuhitide koltumise, on Vene-
naa, saadeti ka Prantsusmaa konflikti
suumoris võivalis sulgi suuren. Et ega
sõjeline konflikt on parastanatu, see sulgi
ultimaatumu kasti lugedes.

Juba 10. juulil saatis d. Berchtold
Pariisi kogu välja üürida Prantsuse
presidendi visuudi täpse aeg.⁴⁶ vastus
soodi ümne pea.

19. juuli õhtul kinnitati ka uland-
riin kumpäev ja kullaeg.

23. juulil kell 17. jüdi ultimaatumu üli
antama. vastusl oodati 48 tunni pärast.

n.o. 25. juulil kell 17. Serbia. vastane no-
bilisatsioon kaatati välja kuulutada

25. juuli õöl vastu 26.⁴⁷

20. juulil saatis. d. Berchtold noodi

46 Минежынарогноу омноуенуе, к. 260.

47 Толоука, к. 77.

tustid oma saatkondadelt Londonis, Berliinis, Pekingis, Pariisis, Sofias ja Atenas. Samas olid lihtsad ka instrumendid edaspidineks kahtluses. Tusti kaisti hoiata rahajes. Kuna seda ilmselt teib, siis kis Berchtold oma saatkondadelt Euroopa riikidele laialdast propagandat, et võite rahvaid enda pooli, aratada seis koostunud Austria-Ungari vastu. Silmsu lubati saadikutele kuulada võiri meetodeid, eelurid niinas jäänata.

Noodi ettevalmistamisel püüti hoida saladus. Ingi oma künne liitlaste, Itaaliade, anti teada noodist, mitte kust in, alles 23 juulil kell 16.46; 1. kuni ja 14. minutil enne ultimatuuri ilmandumist Belgrootis, ⁴⁸ lida võib rühkuda teie aje oliga.

1. Itaalia ja Austria-Ungari vahelised poliitilised suhted on väga keerulised, konkurents ja Belgrootis.

2. Itaalia valitsus on üldiselt kaarditud, et teada noodist juuab Rooma va-

⁴⁸ Toimik, lk. 76.

hundred kolme ja Peterburi

Mis sildu Itaaliat informeeriti noo-
dist? Austria-Ungari valitsus kartis, et
Itaalia asub hoopis Antanti poole, mis
tada villegine ei pühendata. Seda tuli
karta euti pärast Itaalia ministri
ilmsa Pollio surma. Euroopa ego oli nü-
gi küllalt palju vaenlasi.

Ultimaastuuri tehti kiitavast tegemi-
sega Franz Josephile ja Sarseraale viisi-
kas d. Berchtold seutsi nü palju mi-
nistrilis. Välisminister kartis, et nü
keiser kui ka Sarseraa nõuanded moodi
nimbertsolemist, tooni pühendamisest.

Välisministri plaan oli järgmine:
20. juulil tehti Sarseraadile st.
Tretirsenski, et moodi teist saaditakse
kõlli rohu pärast seda, mis keiser on nel-
li kinnitanud 21. juulil. Kuid tegelikult
ei kovalnundri d. Berchtold one lu-
badust tehta. 21. juulil kell 14. sai
välisministarium one ministri teleg-
rammi, kus käski Sarseraadile kell
telega, et teist on kinnitatud, kuid üli
tada anda ei saa, tehasse veel mõningaid
jorandusi Teist käski telesaas teha

22. juulil.⁴⁹ Siis ei osea Saksamaa men-
nidegi perarandada.

Nendest peaaridest jolnud teadlik
valitsusministri asetäitja riikis Forgard, kes
justi korduvaid järelepärimisi andis no-
di kusti 21. juulil Saksaa raadikule.⁵⁰

Noodi kusti jõudis Berliini 22. juulil
dugemud selle läbi, illes Saksaa valises-
jode riigiraklar g. v. jagow⁵¹ Austria-ku-
gari raadikule, et kema reuist on root-
liiga kemas niisul kuni ka vorrull.

Saadik vasa ka, et enam joll rindogi vor-
ralik perarandada, kuna kusti on raaditud
juba Belgia.⁵² g. v. jagow andis nou,
et ultimatum andis ille tund eega kigori,
no all 18., siis on kindel, et Prantsusmaa
jo Venemaa ei osea vste elustade vrsi läbi
raadimisi - Poincaré loev on siis kindel rau-
gyl Venemaaast.

Hoopis kusti raaguri vltimatumile

49. Ilonemake, lk. 82-83.

50. Saksaa, lk. 83.

51. Gotlieb von Jagow (1863-1935) 1895 aastal
alustas diplomaadina tegevust.
1913. aastal määrati valitsusjode riigira-
kulari.

52. Dickinson, lk. 421.

Wilhelm II, kes kirjutas 24. juulil: „Bravo!
 Niinlasti! poleks noko juba oodanud! Mil-
 lisen kõrbas onub see nn. Suur-Sutia!
 Nii pean tegema kõigi slaavi riikidega!
 Cinnult luguvanimi astuda selle hälbema-
 tu jälgedele!“ 53

Ka Pansarao andis oma reedimise-
 le keistes riikide korralduse rõõmude
 nii palju kui võimalik ühinevõltsu ar-
 vevust Austria-ungari koms. 54

Siida tegid ne ajel Serbia osalised
 ningroned? Kas kuningriik teadis rida-
 gi Austria-ungari ettevalmistustest sõjeks?

Serbia kinnitas jiduvelt, et teosei-
 oli kuidagi notud nõwaga.

Kuningriik teadis, et Austria-unge-
 ri nõwast wälge korvunud konfliktid lahende-
 mata w jala, ega kuidas ka noko tub,
 w teatud. Sellist ennab teinistust ka
 Serbia reediku kirjeldis ettepanne Dünist. 55

„... On väga raske, peaaegu võimatu, öid-

53 III apsu, lk. 285

54 Dicksonsky, lk. 33.

55 Dickinon, lk. 422-423

da midagi rindlat Austria - Ungari töö-
liste koostamise kohta. Kõrvaldada raiite-
da läiliku röödust kõige slla arber,
mis praegu tehase, kuid ma kordaa kõige
helvemat: sin velitub üldine vundur,
et jaykordaa võimluse kultuurine tegu-
do Serbia vastu on Austria - Ungari
juba midagi enentapu rannast deitase,
et kann varem mõõduud võivalust, Bos-
nia anneturimine ja Balkani sõda, on ol-
nud Austria - Ungari väge rööjüliud
disans korvab teguvasi vundur, et jä-
rast kahte sõda on Serbia välja kurna-
tud ja sõda kuningriigi vastu rööb olone
teplikult ües rööline ekspiditsioon, mis lõ-
jub Serbia küü okupatsiooniga. Unkust, et
selline sõda lõpüb enne kui Euroopa jõuab
end veele rööda."

Sellins leedorduse ökrisinas jõudis
kätte nyyapäev, 23. juuli. Kui Serbia
välisministuriini jansutlar Slavko Stubic
kell sinne ministuriini hoonei jõudis,
rumbus ka aravass kase ees rööis eripöök.
Su oli ubalavaline, kuna üüsi ministuriini-
koolajelut ü karuleand eripöök, diplomas-

olid talid kas kutsu peale või neile näa-
retud ajal.

Hoones kolles I. Equie Austria saatkonn-
na sekretäri, kes teatas proua V. Giesli
soovist kohtuda välisministri Passieiga
kell 16. 56

Ministeriumis närvunud. Välisministe-
ri oli dšunn. Serties ja ka ei jõuaks kuidagi
nõutud ajaks Belgia. Austria saat-
konna sekretär lubas teatada, kas V.
Giesl soovib kohtuda välisministri asetäit-
jaga.

15. 55 tuli välisministeriurine emeiti
Austria - Ungari saatkonna sekretär, kes
jalus vabandust ja teatas, et muresoodie
ei saa ilmuda enne kella 18. (Passie
soovitus oli unulda võetud.)

Kell lõi kuus kui ministeriumi ur-
rust astus sisse proua Giesl. Te jutustas:
... Andsin ühe noodi ja ütlesin, et vastust
oodatesse 48 tunni pärast, s.o 25 juulil
kell 18. Kui üllus egress pole vastust, siis
lähem kõigi saatkonna tööajale Belg-

radist. Par keelas nooti lugemata, et
 ora ministrid on praegu juhtunud ja on
 võineta kokku kutsuda ministrite nõuko-
 ga istungit, et arutada nii lahkset küsi-
 must. Selle peale ne vestlesin, et minist-
 rite kokku kutsumine raudteede, telefoni
 ja teligraspi ajastul pole kuigi muruline.⁵⁷

Kõigile Serbia valitsuse liikmetele
 saadeti teligrannid. Noodest informantsi
 koha Andenti niidide raatsondi.

24. juuli hommikul kell 5 jõudis
 pealinna Paris' dugumid moodi läbi, ta
 ütles: „Me ei põluta, vaele on aega võita.“⁵⁸

Kell 10 algas valitsuse istung, millest
 võttis osa ka kroonprints Alexander,
 kes peetles moodi vastuvõtmist. Sellel nõu-
 pidamisel mingi otsuseni ei jõutud,⁵⁹ kuid
 lahkati teineteisest. Serbia vägivall lausa-
 ti koondama Austria piiri äärde.

25. juuli hommik ei toonud endaga
 kaasa midagi head.

diktlood veerind. Serbia jüdi ühin-

57 Hedden, lk. 39.

58 Lomas.

59 Lomas, lk. 40.

da otsustama, kuidas vastata nõudile.
See võeti vastu analüüsi, millele ei oel-
dud ei, midagi ei viidatud läbi. Ei la-
vatud midagi Austria-Hungari poliitilise,
kus nõudis endale õigust valvata Serbia
juurdlust. Tehti ebanormaalse ettepaneku
arvutustele viimise läbiarvamise, keela-
ti arendageerimisatoomia ja kästi Serbia
poliitilisele kavitsusele võtta ette võetud võime and-
lustamine.

25. juulil kell 17.45 saabus Párisi
Austria-Hungari saatkonda, kus ta andis
vastuse üh. Kõikmine astis endale kaks
minutit.⁶⁰ D. Giesl, vundunud ühes, et
ühtik punktidele vastu võetud, teades
diplomaatiliste rühade kaalustamine ja
nõudis jama. Nend anti kalle ja saatkonnas
ka liikunud kaheksid Belgodist kell 18.30

juha 24. juulil oli toimunud Austria-
Hungari saatkonnas kolmele perajamise. Üi-
ni kõrgile olid inqri kolod broneritid.⁶¹

Arvult elati nül päevit ka ühine. En-
nem teadi Belgodist saadi 23. juuli õhtul

60. Точенука. л. 43.

61. Умомпуд гиндорамуе. т. II. Москва, 1963,
л. 788.

kull 22.30, teine telegrammi juudis täini
24. juulil kell 2.15.⁶²

Rudri kornieul saatis d. Berdtold
Belgradi instruksioonid edaspidises käi-
turvicas. Kõin kaalud läbirääkimisi ju-
dada küli tagasi liiksta.⁶³

Samal päeval sai välisminister ka
telegrammi klišult, kus viinane nõudis end
sindrustega kurnis hoida. Otsustati, et
kõini nõuresidenteni võidakse nii sõjaväe-
minister kui ka Berdtold.

24. juuli õhtu vastu 25. juudis välis-
ministriinistri F. Conradi kiri, kus teletati,
et Serbia loobus oma vägivall mobilisatsioon
Austria juuri ääride. Suuris sõllega tulles
Austria mobilisatsioon välja kuulutada
25., mitte 26. juulil nagu algul oli olnud
hüpotees.⁶⁴

Sõllega oli nõus nii d. Berdtold kui ka J. Tixie.
Parsena soovites aige alustada
kohe sõjaga. Euroopa ei saa sel juhul end
vabalt segeda. Ta peab lihtsalt peatki tõdema.⁶⁵

62 Тодорукa, lk. 43.

63 Санас, lk. 44.

64 Conrad, lk. 80.

65 Тодорукa, lk. 85.

IV peatükk
Euroopa 25. juulist
1. augustini 1914. aastal.

Prüüd 25. juulist 4. augustini on
lühend kantlerrist nii ajgeoralist kui ka
ajeloolast poolt. Ajeloo on oist küll vähe
ajajärel, mis on lühend nii rohuil ja nii
ngest intupretuurist kui 1914. aasta juuli
vünasid päevad.

Sellu nädala jooksul otsustati lõpli-
kult, millises kujus Euroopa edaspidi
ne saabus.

Oli kass võivalust: konflikt kokalime-
nida (se oles katendand imperialistlike
vastuolude telendarin edasiliinonist) või
kuis väigo vira üldise rojani (is riikide-
blokk joob ima võitva ja kaotusega ei ar-
ustlandd kugi). Muidugi reulitas võici
tüni võivalus rohuin. Doomlikull kugi
ei rühendand võivalusega, et roja kaotab

imperialismi teoreetiline - juba teoreetiline
revolutsioon ning teib erinevate imperialist-
like riikide vahel.

Selluga muudugi kugi ei arestasud
ja nii alustatigi kriisi jatkamisest üle Euroo-
paliise riigi. See polenud lihtne ühine,
kuna esistunud teinud rahvarõõru tööte-
ve rahva rööp. Imperialistidul tuli võna-
ga olla välistelt rahul esil ja tegelemis-
rahu vastu võitleja.

Soja niitamine probleemid on Austria-
ungari kindralstaabi ülem Franz Conrad
von Hötzendorf initsiatsiivide tabavalt.¹
„Austria-ungari polenud huvitatud suu-
rest riigist. Tema arvamus oli ainult Serbia.
Teinud niigid kasutasid utilist motiveid
väärusigi kaitset kui soja põhjust. Kuhu-
jaid need utilistid motiveid siis, kui
Inglismaa vägistab väinud Bauri vaba-
niigid, Itaalia kindlustes end süües,
Balkanil liid niidas rööpitud Türki. Ku-
hu ja riik, cui Rumunia revolutsioon
teinud Bulgaariade pistoda nege võimad.

¹ Conrad, lk. 111.

diplomaal närvuäärne on "emaline" loolit-
sus, millega Antant rühleb Sertierse.

Kuidas siis imagi jõuti sõjani?

25. juunil kell 15.40 jõudis Austria-unga-
ri välisminister d. Berchtold Iohu, Franz
Josephi suuresidentri. Kuni kella 20. oli
välisminister keiseri kabinetis ja ootas teetud
Belgriadist. Kuuldusi oli mitmesuguseid,
enid ametlik teade polnud veel jõudnud
välisministriini. 20. juunil otsustas ka aida
jalutava minna. Kell 20.20 võttis
Berchtoldi suhtes vastu telegrammi
Süria pealinnast, milles keelati diploma-
matiliste suhete katkestaminest.²

Juba päeval oli keiser Franz Josephi-
le selgus teetud oraalne mobilisatsioon
vajalikus. Nüüd tuli ainult eäsi selle
kohka saada Conradile, mille ka xigi
kätte sama päeva õhtul kell 21.37.³

Austria-ungari edasine tegevusplaan
oli järgmine: 27. juunil otsusteti kuul-
keda välja sõjakoju päev 28. juunil pidi

2. Hoaremuks, lk. 85.

3. Conrad, lk. 110.

olina esimene mobilisatsioon plaan. Oraleme
 vägede koondamine plaan, „juttum B“,
 nägi ette, et jõudusid, mis paiknesid Du-
 ne-Austria piiri ääres, n. o. 3. korpus, ei
 liigutata. Ei tahitud ühervaad kuidagi
 arutada. Samuti oli otsustatud, et
 rooja kuulutamisinga Serbiale võeti ei kiire-
 teta. Enne lõplikuks ettevalmistund.

5. augustis lõplikuks mobilisatsioon
 ja 12. augustil alustatakse rojaliste ope-
 ratsiooniduga.⁴

Tegelikult ei olnud see plaan täielikult
 lobi.

25. juulil alustas Inglise välisministri
 Edward Grey oma „rahvarahuldus“ poli-
 tika.⁵ Juba enne ultimatuuri ühanda-
 mist oli ta vesteldes Sersa radiku viist
 Dichrowskyga öelnud „Ma vihkan sõda
 surmivõidu vahel.“⁶ Niisid ta keelas, et
 kui Berliin ei aita Viini, siis ka London
 ei tööta koos Peterburiga.⁷ Ta liras, et

4. Conrad, lk. 122.

5. Inledmar kura, lk. 60

6. Juedlar, lk. 101.

7. Samas.

kui konflikt lõpetatakse, siis sellest võtavad osa kõik Euroopa riigid

Ed. Grey kannab esitama mitmesuguseid võimalusi konflikti rahulikuks reguleerimiseks. Kõik ka plaanid olid „geniaal-
sed“, kuid ühtegi ei saanud ellu viia.

Nii näitaks legi ka ettepaneku korra kutuda sulje riigi nõupidamine - Inglise, Saksamaa, Prantsusmaa ja Hispaania - et lahendada konflikt rahulikult.⁸ Plaan oli liialt suurejooneline, seda ei saanud nii ruttu ellu viia. Sellest oli Ed. Grey ka kindlalt teadlik. Tema avalduste ainsas esimesis oli Saksamaalt sulje jätta, et Inglisele ei astu mingil juhul sõtta. See tähendas aga seda, et Saksameel tuli silmas pidada Venemaa ja Prantsusmaad, kes kumagi andmeid polevad sõjas valmis.⁹

25. juulil oli Vene välisminister P. Sokolov üsna arvul. See oli tingitud nehest arjast: välisminister teadis, mis suure on tsaaririigi sõjavee legi olukord.

⁸ Seeadler, lk. 102

⁹ Thompson, lk. 257.

Kui age jelle antud võimatus kasuta-
nada, kes teab, nilled teab mis võimatus
oma positsiooni Balkani kindlustada.

Teinud põhjuseks oli tsaar-venemaa
halb informatsioon situatsioonist, misgi
iga päev välisministeerium saab ja saadab
telegramme.¹⁰

laupäeval, 25. juulil toimus Peter-
buris ministrite nõuekoogu istung, millest võt-
tis osa ka kroonprintsid.¹¹ Otsustati:
olude karmalolekul 25. august, niid allab
Nikolai II ja Serbia kroonprintsija vahel-
kond telegramme, milles esimene sinni-
tab oma nõpust ja lubab raskes olukor-
ras oma lootust, kuni age läheb.¹²

Ka Pariis dupleerimis muutis oma
valmisolekul lootada ümber, serbid
ja inglised jätud mis konfliktis ei
saa lokaliseerida.¹³

26. juuli õhtul jõudis Väike proua d
leisil, kumers kaasa Serbia vastuse ultimaa-
tmile. Vastuse kestis kulus esile Aust-

10. vt. Opansnebad kura.
11. Madlan, lk. 203.
12. Opansnebad kura, lk. 28. ja 36.
13. Gooch. Franco-German Relations, lk. 63.

ria orgaaniseeloni kas meelike paa-
rica. Niinagust diplomaatilist kunsti ja
meisterlikkust ei oretud serblaste poolt ooda-
ta.

Austria - Ungari välisesjede kantselei
ilms, pastiline ultimatumi koostaja, nime-
las Serbia vastust hilgavarras diplo-
maatilise kunsti näitus, mida ta ilms
teeb.¹⁴

Serbiale poleud enam midagi ko-
tada. Szonov telegrafuris Belgradi. On
veje samme astuda, mitte kogu aeg kega-
nda.¹⁵

Kuigi ultimatumit nimeletri ant-
hant moodis, oli selle nimu mi provotseerij,
et isku endast lugupidav riu ussant
sido vastu võlla. Juhul mi Serbia olus
nustrund ultimatumu vastu võttinge,
olus ta kaotanud oma iskususe. Ka
praegu oli niigi esistents kuisikas, nel Austria
na valmistes avaldantl sõjass.

Antud hilgave vastuse juhul oli Aust-
ria - Ungari valitsusel raske negitada

14. Hadlan, cr. 97.

15. Thapale, cr. 288.

Euroopale alustatava sõja põhjoni. Sellest oli tingitud ka asjolu, et üldiselt sai Serbia valituse vastuse rõõngalist programmidest muuda alles 28. juulil (Terve vastus ei jõudnudki avalikkuksni. Ingei Berlin, Viini uskum sõber ja tillane, sai lesta amellikult cattu alles pärast kasa saadium st. Tschirsky kolmandet sobigoo nitist nõudmist 27. juulil all 23.30. ¹⁶

Wilhelm II, kutumud Serbia vasturuga kirjutas jagovile: „Niid on rida otustebud.“ ¹⁷

27. juuli hommikul oli tsaari-Venemaa välisministrit Lazonovil pira juturajamine Austria saadium Saperiga. Vene välisministri juudus oli konfliktis juhmedada, kuid Saperi andis edasi d. Berchtoldi sõnad, et Austria-Ungari monarhia prestigi pärast pole mingi tagemine võimalis. ¹⁸

Sarnel ajal võis kasa saadium van Schön Perinis Prantsusmaa välisministu rinnis ittepanemuga, et Prantsusmaa itikes samameoga tona jõupingutustus konfliktis loka-

16 *Политика*, lk. 92.
17 *Мир*, lk. 288.
18 *Самос*.

liserida.

Uuesti astus vabale Inglismaa, es- cordab oma ettepanekut kutuda kogu maailma vabale läbirääkimine. See saame si nõustu selle ettepanekuga, kuid lubab sellest ikasgi Austria- Ungeri te- tuda.

Uudis paneb Austria rjamasina hoo- pis äärmiselt vähe. Vaene Ed. Grey - tõe "rahvarahvastel" poliitikal on hoopis vastu- pidand tagajärjed:

27. juuli õhtul jõudsid Viini teated Austria- vaslastest demonstratsioonidest, mis liidid aset Euroopa pealinnades, venemaa kavatselavast mobilisatsioonist, Ed. Grey ettepanekust võrdada nelja maailma- convents, millest Austria- Ungeri ise on nõrvalt jäetud.

Kõik need asjased tunduvad d. Bachtol- di peorduna 27. juuli hilisõhtul esimese- le etteandega, millest poleti luba muu- tuda Serbiale kogu sõda. Põhjustas too- di:

1. Võttes arvesse Serbia vastuse diploma- tilist osavust, võivad antanti riigid nõnda asjede rahuliku lahendamist.

2. 4. korpusi komandör teatas tulevast
hitusest Doonau jõekomas, mille oli
alustanud Serbia.¹⁹

Viimase põhjuse puhul teevad veel kall-
lused. On vähe usutav, et Serbia alus-
tes tulevahetust. 27. juulius polnud ei
Venemaa ega Prantsusmaa enduvad kuu-
rult lubadust Serbial toetada. Prae-
tiliselt oli vähe Serbia insinde Austria-
-Ungari ja Saksamaa vastu. Sel puhul
olus leusa rumalus alustada sõda.

d. Berthold lahkus kiirvi juurust
viimase nõusolekuga. Kohe saadeti ka
Berliini telegramm, milles teatati: peevi
päeva pärast algab sõda.²⁰

Berliini jõudis ka Franz Conradit
telegramm, milles ta nõudis, et Saksamaa
kumultas end avalikult Austria-
Ungari sõjaval rüügas ja saadeti Peter-
buri nõodi. Selle kusti mitmes Austria-
Ungari kindralkõrge üleriis val-
mis: „Seine leade, d Venemaa õie
läbi Kiivi, Odessa ja Moskva sõjovääring.

¹⁹ Swadlow, lk. 203.

²⁰ Топорика, lk. 93.

kondades mobiliseerimise. Me näeme sel-
 les otslikku atverdust Austria-ungari
 vastu, mis juhtub kui mobiliseerimise jätk-
 eub, suurelt suuremaks otsustades mobi-
 liseerimise Venemaa vastu. ²¹

Kroon Forgiat kõi teatavad Rumee-
 niast: roje konal Venemaa ja Rumeenia
 Austria-ungari poolt. Olenud oli enju-
 remas igete noodras.

23. juulil kell 11 anti Bukaresti kon-
 du edasi telegramm Serbia valitsusele,
 mille Austria-ungari keiserlik valitsus
 kuulutas roje. ²² (Olene telephonide Viini
 ja Belgradi vahel si funktsioneerivad)

K. Tschirsky sai sellest teada al-
 les kella 14-15 vahel noqumda võib
 arvata telegrammi järgi, mille ta saatis
 Berliini kell 16.10 ²³

Kell 16 aveldati roje teade ka rojiga
 Niini ajalehtes.

See enne kui teade rojest jõudis ava-
 likusse, tuli L. Bertholdi juurde Ingle-
 ni reaktor de Buren, kes oli volitatud eda-

21. Comod, lk. 133.

22. Sama, lk. 142.

23. Tocumua, lk. 94.

ni andra Ed. Grey ellipareku kätiräsi-
 kimiste kohta Austria-Ungari välisriiginis-
 tur vastas, et läbirääkimised nõlvaksid
 monarhi ning alandamist niigi prestijäi.
 lõpus teatas d. Buchhold, et Inglismaa
 on oma elliparemaaga kilinunud, sest tund
 aega tagasi kuulutati Serbia sõda.²⁴

Varsti pärast Inglis saadiku ed-
 kumist tuli Venemaa saadik Fjuro, kes
 andis üli seponooi roovi samuti alustada
 läbirääkimisi. Ka sel juhul oli vastus
 üles.²⁵

Saanud vastuse, teatas Venemaa, et
 on sunnitud oma surriigi au pärast
 vastlood abinõud tevitama võlma. F.
 Conrad oma räästustis kommentaarib-
 da avaldust isoonitult: „Ei ole arvea-
 das, mis oli Venemaa aul tegurist Aust-
 ria-Ungari-Serbia konfliktiga?“²⁶

29. juulil ehti veel üks lüest sõdu
 ust välismais. Niostai II ja Wilhelmi II
 vahelised keligraanne. Niostai jätus va-
 ra lõpmise nimel avaldada mõju Austriale,

24. Husdlaan, lk. 207.

25. Senas, lk. 208.

26. Conrad, lk. 142.

et viimane loobus sõdivast. Wilhelmi II
keelas sõjastusest kroonipriija kaponi ust
kätte nante.²⁷

Samaa ei kartnud ei Venemaal
ega Prantsmaal. Ainus tõine probleem
oli Inglisest, kuid nall tuli 29. juu-
li nõustas teade. Wilhelmi II send Princi
prints kinnitid, kes outis oma noli Inglis-
maast, teelas oma jutujomist George I
26. juulil, mille kõigus Inglismaa kuningas
lubas jääde neutraalsus²⁸

29. juulil esines laammas out poliitika
kaarenil kui inuine, ritli-ridogi kar-
lu nite. Kuid ponal jäwal toimus Ed-
Gry ja L. M. Lichnowsky vahel jutujom-
nise. Inglismaa välisminister kinnitid
oma rahvarmostava poliitika paikapido-
mist. Aga ka lausis, et ei laka kull
nõda, vabalakliinull ei astu ne allise mur-
di hävingum, kuid ne ei loo ra ringud
illuripom.²⁹ Selline avaldam pani Wilhelmi
II maratuna. Tima n. Inglise poliitika³⁰

27 Stadlan, lk. 210.

28 III ajale, lk. 291.

29 Lichnowsky, lk. 36.

30 Selle inglise poliitika all nõeldame silma
sõjastusest, mille kõigus nersland and
nõd inglonteli nõrsolva nõjutado Aust-
nat eabiradainustega nersstina.

oli korile jooksnud.

29. juulil sainis midagi arusaama-
kut Austria-ungari valitsusele. Ainsipet-
and Sassonia enam veimustatud 15-
ja idest. Kell 16.30 jõudis Viini plaan
, kellel in Belgrad, kus oli planeeritud
ainult Austria-ungari vägede tegevus
Serbia vastu.

Uul nendel päeval teatas d. Burchold
Berlini. Ta teatas, et juhul kui Ve-
renaa ja Prentsmaa ei lõpela sõjalise
ettevalmistusi, peavad küsiriigid kar-
sitama võtna vastusebindud.

Alles järgisel päeval, 30. juulil mõis-
tis Viin Berlinis toimunud reuterid.

Saadi telegramm, milles teatati, et üle-
Euroopalise konflikti juhul Inglismaa ei jää
neutraalses. Sõja alustamine ilma Itaalia,
Rumeeniata Inglismaa, Prentsmaa ja Ve-
renaa vastu oli riskantne. Nõuti, et Aust-
ria-ungari loobuks sõjast.

Kohle kulutati Franz-Josephi juures
kõrge nõupidamine³¹ andlilult otsus-

31 Hiedler, lk. 228.

lubi sõjast loobuda ja esitada Sertie-
le nõudmised, mis provokatsioone Sertie-
le sõda kuulutama.

Varsti pärast sõjapidamist jõud-
sid teated Venemaa järgest suurematest
sõjelistest ettevõtmistest Viini

29. juulil rääkis Vene välisministri-
kull nõuete sõjalaadisele. Te tea-
tas Izvolskile, et tuleb kiirendada relvas-
tarnimist, samuti palus ta oma reedimist,
et see ütles Geyli: „Venemaa loodab
näha varsti Inglased tegutsemas isas
oma liitlastega.“³²

Wilhelm II, kes oli 29. ja 30. juulil is-
ra kujukas ära, piirdis sõjaseinal aegta-
semalt võnna panna ja telegrafaris
Petroburi: „dõpitsge ettevõtmistund.“³³

Kuid S. Sazonov oli liialt hoogu rel-
tund. 30. juuli vahetõmmikul alustas
ta koos kindralstaabi ülemaga Nikolai II
„kõõlõmist“, et saavutada lüha üldro-
bilisatsiooniks. See õnnestus neil varsti ja
see kuulutati 31. juulil Venemaal väl-

32. Opannelbaer kumira, lk. 44.

33. Itapde, lk. 299.

ja üldmobilisatsioon. ³⁴

31. juulil jõudis teade Venemaa keis-
rinnast Viini. Kõhe, kuulati äsjane otsus
ja kuulutati välja üldmobilisatsioon. ³⁵

Teade Ühe mobilisatsioonist jõudis
varral päeval ka Saksamaale. Keiser
Nikolai II teatas, et mobilisatsioon on
võetud rahule, ei peatunud Saks-
maad enam millegigi.

Kell 13. kuulutati välja sõja hoid-
aku reinkord. Wilhelm II jõudis Pots-
damist Berliini, kus ta esines rahva esja
deklaratsioon, et teie kirlasse sõtta. Niko-
lai II olnud Saksamaad julnud. ³⁵

Parast lõunat saadeti ultimatu-
mid Peterburis ja Pariisi. Vastamine
anti esga üle 12, leivle 18 tundi. ³⁶

ultimatu Peterburis anti üle kell
24. Vastust oodati 1. augustil kell 12. ³⁷

Kuna mingil vastust ei saadud, kuu-
Antes 1. augusti õhtul Saksamaa ülemas-
le sõja. ³⁸

34. III apud, lk. 300.

35. Hiedlan, lk. 229.

36. Sarnas, lk. 263.

37. Sarnas.

38. Sarnas, lk. 265.

Saase kindralsteap oli seidi segedus-
us. Schlieffen plaani järgi pidi enne
purskama Prantsusmaa ja alles siis
astuma sõtta Venemaa vastu.

Välisriikide vahelise rahu kindlusta-
ja teades, et Prantsusmaa sõttestu-
mine on tõenäoliselt vaid lühikest

V peatükk

Euroopa 1. ... 5. augustini 1914. a
Juulikuüri kajastus Eesti
ajakirjanduses.

1. Euroopa 1. - 5. augustini 1914. a.

1. augustil alustati kiirid sõjalisi ettevalmistusi ka Prantsusmaal. Seda tingisid nõud ja arvud teatud laevadele ja Venemaal.

Kõigepealt teatas luure, et 31. juulil oli Cloan - dotringis alanud mobilisatsioon. Edasi jõudsid välisministrite vahel kuuludud laevade ja Venemaa puutest sõtta astumisest. Prantsusmaal kindralstaap oli seisukohal, et sõjakuu nimiselt laevadele tähendab legitiimset mobilisatsiooni.

Lõpuks teatati, et Belgia kuningas Albert oli 31. juulil kuulutanud välja mobilisatsiooni ja keldus seeläbi lubana tulle oma riigi territooriumile.¹

¹ Шаповал, л. 308.

Kell 9 tulusti kokou ministrite nõu-
koogu, kus otsustati anda kõne nobilita-
tsioonis. Lõunane ultimatuuri tõttu tuli
teati avaldamisega oodata mõned tunnid
Dekret anti sõjaministri kätte hõiveti ul-
to 15. ii.²

Kell 11.30 andis sõjaministri Meineri
kõne Prantsuse residendi Marceotte sõja-
vägide reatruus Bordeaux'is. See pidi
algsena 2. augustil.³

Austria - Ungari, leada seadus
Prantsusmaa järgest aktivisimeetust sõja-
listest ettevõtetest, leatas kürest,
et Gelitrias välja kuulutatud motiiv
satisoon ei tähenda veel sõda. Keer-
niigi, rahvaromastust jiidid raitana
ka lähivõimind, mis tõnuisid see-
naoga.

Criti inelikut saitus pärast ul-
timeatuuri iluandrist Laine seadist.
Schön. 1. augustil ull 11, mitte aga ull
13 nõgu oli kindlas määratud, iluuste
satisiunistuimurim ja palus komuscarist

välisminister Vivianiga. Juhvajarini käi-
gus oli Schön hõivatud Prantsusmaa
käitumist Lasse-Vene sõja puhul. Vi-
viani vastas, et Prantsusmaa tub
ainult sõda, mis on talle kasulik.³

dahendus ei palunudki Lasse raa-
dik oma panni, s.t. ta ei kaotata.
nuid diplomaatilisi sidemeid, vaid ja-
lus Vivianilt uut audienssi kelle 18. 11.⁴

mis oli Lasse raudtee sellise käitu-
mise põhjusel? Inglise välisminister
oli teatanud 1. augusti hommikul, et
kui Prantsusmaal ei tõnnata sõtta,
süis ei hakka ka Inglismaa sõdima.⁵

Su teada panti seelesel mõllima-
likult poolt Schlieffeni plaani järgi
oli ette nähtud Prantsusmaa junnuste-
mine. kindelt poolt sõda ilmsa Rume-
nia ja Skotiaata Venemaa ja Prant-
susmaa vastu oli isne riskantne. Kui
vastasteks on Venemaa ja Lütia, süis on
sõja saatus lahendatud.

kell 15. 55 saadeti sõigine Prantsus-

3. Tõdemuke, lk. 416.

4. juadlam, lk. 341.

5. Lasse, lk. 363.

maa departemangudesse mobilisatsioonikäsi. Paar minutit hiljem astus 15-jäsenine kabinetti Viviani ja palus, et mobilisatsiooniga oodetakse. Helioletti telegrammi, kuid oli juba hilja. Teada oli laiali saadatud.⁶ Nagu hiljem selgus, kindral Ebner lihtsalt ei tahtnud otsust enam muuta ja teatas, et rükkarükk on väike kestnud.

Kell 19 tuli Schön uuesti Viviani juurde. Välisminister teatas Saksale saadikutele, et mobilisatsioonikäsi on küll edasi antud, kuid Prantsusmaal ei ole agendumiseid võimalik. lõpuks avaldas Viviani lootust, et vastavalt ametlikele sõja kuulutustele alustatakse sõja Ed. Grey ettepanekute kohaselt läbirääkimisi, kus Prantsusmaal esindab kindlalt rahule.⁷

Kuigi Schön sai arm Viviani katekest ja olis hää meeliga kinnitand onna diplomaatiline positi, ei tahtnud ta Berliinist saadetud instruksioonide

6. Järelann, nr. 345.

7. Tõrnuks, nr. 420.

järgi rüdegi ette võtta. Ta pidi jää-
na arestolevali seisukohale.

1. augusti õhtul kell 23 toimus ju-
tuajamaine Venemaa saadiku Pariisis Saarlo-
ka ja Prantsusmaa presidendi R. Poin-
caré' vahel. Viimane kinnitas, et Prant-
susmaa kaitseb kindlasti oma lütlako-
hustusi vaatamata sellele, et Inglis-
nae polenud siiani rüdegi konkreetset
lubanud.⁸

Pärest Saksamaa ja kraan-Vene-
maa sõtta astumist oli prantslaste üksan-
diks saavutada Inglismaa sekkumise
konflikt. Pariis nõistis isna hästi,
et sõda ilma Inglismaata on isna
riskantne.

2. august algas suure sõltamise tähe-
all, sest taheti teada, misuguse nimed
ko Inglismaa lõpusvõtab.

Kõnnialt jõudis Pariisi teade dux-
unburgist. Saksamaa esitas ultimastu-
mi, milles nõudis oma vägede läbilas-
mist.⁹

⁸ Tõrrenuka, lk. 434.

⁹ Tõrren, lk. 310.

Kunna vastust ei saadud, rikkus Saksamaa nii Belgia kui ka Litsenburgi neutralitubi.

Teads andest rindurustest saadeti kogu ko Londonisse.

2. august oli reuteri päevaks Ingliseaasi. Lõrdide koda nõudis Venemaa toetust.¹⁰ Teinult poolt ennes Ed. Grey rogu aeg raku erst rõitlijena. Praegu poleud ool ringil põtjust konfliktis rakkude. Kolmas kumuline probleem oli Siimaa. Et alustada sõda ja see ka edukalt lõpetada, oli vaja rikkirõustki mõningast luudamist.

Kell 10 jõudnd teatid duksenburi ja Belgia neutralitudi rikkumise kohta Ed. Grey. Ta andis teatid rikkirõustki nõuogule, kuid Prantsusmaal ei saadud ka rikkirõustki kommentarid anda. Ta teatas ainult, et 1. augusti õhtul oli Saksamaale ill antud memorandum, milles nõrgiti, et Ingliseaasi rikkirõustki arvamine ei luba Belgia neutralitubi rikkuda.

10. III apri, nr. 310.

Telgraan Londonist jõudis Pariisi
kell 13.20¹¹ Prantsusmaa jidi ootena.

Niinugune ootamine ja otsustusvõimetu-
se tagajärjes oli see, et Prantsuse
väejuhtlus jidi saad duksenburgi ja
Belgia juuri äärest tagasi tõnbarne
intridentide vältimiseks.¹²

2. augusti pealõunat jõudis Pa-
riisi Bethmann - Hollwigi avaldus, mis
oli üldne, et Saksamaa vägede neut-
raalsuse naaduse siseturgil on ainult
üks usnane - kaitsta Saksamaad ja
kema kestuse riiduse paigutabud ka-
piteli.¹³ Vaevalt Saksamaa kaatler
ingi teadis, kes ahvardas tema riiki ja
selle kapiteli ning kuidas neutraalsu-
tuse naaduse siseturgige ohtu vähen-
dada oli võimalik.

Prantsuse välisminister teatas, et
Saksamaa niinugune käitumine sunnib
kema kodumaad kõigipealt avastama
oma huvide ja inseeisuse.¹⁴

¹¹. Huddlem, lk. 432.

¹². Laras, lk. 433.

¹³. Thomura, lk. 438.

¹⁴. Laras.

Samaal päeval kellal 20.20 - kella 55 sei
Paris' kolm telegrammi Inglismaa riigist
nõukogu istungist.¹⁵ Arutusele oli
arvuti seadmine võimalus Euroopa riik-
idele. Arvuti võttis siinohuõnna järele
kõiki, et vägide seadmine riikidele
jõu kaotada. Lühikese aja koida
Prantsusmaa riigipäev valgepool korda-
otada.

Prantsuse imperialistid olid jette-
nud. Mitte niisugust avaldust ei
oodanud nad Inglismaa poolt.

Saabus 3. august. Konstituent ka-
kas viidani Prantsuse seadimisele don-
donis, Berliinis, Peterburis, Konstanti-
noopolis, Viinis ja Madridis, et Ita-
lia jätab neutraalses. See mõningal
määraval argendas nii Saksamaa kui ka
Prantsusmaa olukorda.

Umbes nel ajal jõudis Pariisi Bris-
selist telegramm, milles Belgia kuninglik
valitsus teatas, et ta võitleb energiliselt
oma neutraalsuse eest.¹⁶

15. G. P. Gooch. History of modern Europe 1871-
1919. London-New York - Toronto and
Melbourne, 1923, lk. 550.

16. Toomurka, lk. 440.

Telegrammi saadeti kogu edasi Londonis-
se. Muud jidi Inglismaa oneti ridagi
ette võtta. Te oli Belgia protektori.

Päev möödus, kuid Londonist ei tul-
nud ühtegi telegrammi.

Kell 18 keelati, et sama väed on
rikkunud Prantsuse riigipiiri.¹⁷ Samal
ajal telegrafuriti ka Berliini, et tea-
tada Prantsusmaa vägede püüvust
võita.¹⁸ Kellul oli õigus?

Püüvust valitus nõudus. Kugi
ei suutnud täpselt määrata määrata,
kes alla piiri rüüb.

Sõja alustamisinge oli rüübi senite-
tud. Mõnede riikide ühine otsus-
tand rida protsessi onaroodi ühendada.
Peale selle oli Saksamaal viinane aeg alus-
kade sõjaga, kuna le kaktis Schlieffeni
plaaniga ühisele viia.

3. augusti õhtul võis Prantsusmaa
julgell nõtte astuda. Asi oli nimelt sellis,
et hilisõhtul jõudis Pariisi kaudu odadatud
telegramm. Ed. Grey lubas valitust riik

17. Thorenska, lk. 445.

18. Saksas.

Prantsusmaal kahtluse tootust ja abi
mure ja rammikatsioonid aladul.¹⁹

4. augusti hommikul kinnitati Prant-
susmaal valitsuse poolt kinnituse teadud
Inglise kuningale George IV ja valitsusnõu-
nik Ed. Grey.²⁰ Täiesti lubatud abi
ust ja paluti kiirelt ekspeditsioonivõim-
ud väge saata.

Kell 15 avas Viihiamari parlamentide
mõlma koge ühise istungi sõnadega:
„ Prantsusmaal on muutunud metsimise
mõttele agensiooni objektis...“²¹

4. augusti hommikul rammind saas-
laid Belgiasse.²² Inglismaal, kes kinni-
tes, et le juab aus 1839. aasta lepingit
Belgia neutralitudo kohta, ruttas Saksa-
maal saelna ultimatumit.²³

3. augusti õhtupoolikul oli Inglis-
maal jenninister esinenud elerakjes ko-
negr. Te väitis, et Inglismaal juindid
raku sailitada on luttajoomes sak-
smaal provokatsioonit Inglismaad. Viihiamari

19 G. P. Gooch. History of modern Europe, lk. 551.

20 Heddler, lk. 451.

21 Понурка, lk. 451-452.

22 Dickinson, lk. 471.

23 Sares.

aeg on alustada sõda. Parast sõnet oli
hükeline vaikus. Kõik närvurid, kuidas
naguib alustada sõja iduki. lõpmis ha-
rati plaanidena. ²⁴

4. augusti kesepäeval andis Ing-
lin saadik Berlinis Goercken ühe ul-
tiraatumi Saksas välisesjedu sekretä-
rile G. v. Jagowile. Ultiraatumis
nõuti Belgia neutraalsustist kinnipi-
demist. G. v. Jagow väljendas kahtl-
ust, et Saksamaa poliitika saadik
õpradus Inglismaaga ja kene abiga
lehenide Prantsusmaale on lubanud. ²⁵

Inglise saadik tegi viimise kantsleri
J. von Bihmann - Hollwegile, kes oli va-
ge embatud. Kes nist tõesti alustatakse
sõda ühe sõna - neutraalsust - pärast. ²⁶

Saksamaa kantsler oli üsna õigus-
keltult ärritatud. dooditi ju viimastel
päevadel, et kui Inglismaa tõesti ei
riku konfliktis ja sõda võtku ke Prant-
susmaa, siis on sõda kiire ja ilma mi-
litsi illatustake.

24 B. E. Schmitt. The Coming of the War 1914,
lk. 287.

25 R. B. Rowset. M. A. a history of European
Diplomacy 1815 - 1914. London, 1933,
lk. 287.

26. Saksas.

Kuid niid on rojos juba Prantus-
maa ja Inglismae ultimatuus kinnitab
seda, et ke saavutis on 12 tunni pärast
sõlle astunud.

Kogu 4. augusti õhtu ja öö istus
Suur-Britannia ministrite nõukoja koos.

Isatelli, oodati ja korduti, et ulbi-
maaturvile äärmiselt vastus tuleks. Kui
Big Ben 15i kumbod ja ringid tra-
ktid lasevad valitsuselt jolnud
tulnud, oli ke Inglismae sõlle astu-
nud. 27

Kogu päeva pärast kuulutas Aust-
ria-Ungari roje Uimraale, mille tule-
musena Inglismae ja Prantusmaa suu-
lkanid roje Austria-Ungarile.

Kapitelistikliidud nurinügid olid one
tehtirin saavutand.

2. juulikriisi kajastus Eesti ajakirjanduses

Teadid 1914. aasta juulimüüri jõe-
rid ka Eestimas ajalehtede vurgudele.

Tolle aja kesksed ajalehed nagu
„Päevaleht“, „Tartu Päevaleht“, „Tal-
linne Teataja“, „Olevik“ ja „Posti-
nus“ on rikkad poliitiliste sõnaduste
edasiandmise osas. Kuid ainult va-
heli-vahel ilmub juure kommentaarida
ise teateid.

Kui alustada ajalehtede artik-
lite vaatlust kronoloogilis järjekor-
ras, siis teade poliitilist mõtte-
koost jõuab nende ajalehtedele esmaspäe-
val, 29. juunil 1914. Nii „Päevaleht“,
„Tartu Päevaleht“, „Tallinna Teataja“,
„Olevik“ kui ka „Postinus“ toovad ära
üksikasjeline jutustuse alenteadist. Pe-
rast mõningaid järelkojeseid kehtevad
lehed kuuri Euroopa sõdade vastu. Ainult
„Olevik“¹ ja „Päevaleht“² juunivad

1. „Olevik“ nr 76., 8. juunil 1914.

2. „Päevaleht“ nr. 135, 1. juunil 1914.

lugujaid tutvustades Balkani riikides
te ajelooza.

Peale nõuabogu on „Tartu Päeva-
leht“ arinud, kes julgub arvata, et „...nd-
lge seisame suurte poliitiliste riid-
muste lävel, mis nii hästi kuskias
kui ka kolmikühenduse poliitikas pöö-
rit koolab kuma.“³

Meie ajelised jutustused ka asja-
osaliste elulugusid. Saame teada, et
mõrvar Gavriilo Princip oli 19 aastane.
Ta väitis, et on sooritenud kuriteo
rahvuslikel kaalutlustel. Juba armu
olevat ka soovitsenud kedagi kõrg-
mehisusvõrget isikutest tappa. Kaas-
siidlasti tema kuriteos ei oleval.⁴

Sehe rahendusel on meil võinalik
tubouda lähemalt niid juba surund
kroonipärijaga: Franz Ferdinand oli
sinnise iseloomuga keorõioneline ja fu-
gve katkijõuga isik. Eritubudrog oli
kange katoliku usu pooldaja, hoidis
vanametslike pooli ja oli sõjares. Ter

³ „Tartu Päevaleht“ 29. juuni 1914.

⁴ Saes, 30. juuni 1914.

olevat olnud Siglone, sellepärast Aust-
ria raskendatud teada ei saanudki. Slaav-
lased aga hoidnud teada. Siin „Postimus“
arvestab, et on äärmiselt irelik, mis
just slaavlased teinud Franz Ferdi-
nandi.⁵

Sellist näitist selgub ilmekalt, et
Eesti ajalehed polevad kompetentne
poliitilistes probleemides. Nii ajaleh-
tede toimetusud ei teadnud, misugune
olid tegelikus Franz Ferdinandi ja
slaavlaste suhted.

Pärast mõningat vahelaega hak-
kavad ajalehed jälle muutuma olu-
konna pärast Euroopas.

„Postimus“ annab edasi teate Aust-
ria-ungari ultimatumist ja 27. juulil
täheleb, et maailm on kõriski aega-
de lävel. Te kirjab loomulikult: „Kin-
dud on see, et Venemaa sõda ei soovi,
aga nii naabrid vägisi tahavad, siis ei
jääne sellest te sõjge rahulikud.“⁶

5. „Postimus“ nr. 136, 2. juulil 1914.

6. „Postimus“ nr. 156, 27. juulil 1914.

"Tallinna Tuleaja" pühis andis ilusaat Euroopa riikide olukorvast praegusele hetkele. Karditavate sõda, kuid sooviteksime lugijal mitte nõuvisuses muutuda, vaid rahulikult jääda! ⁷

Kõige optimistlikum seisab olevat "Päevaleht", kes loodab, et rahul on veel võimalik rasvutada. ⁸

Kuid juba järgmisel päeval, s. o 29. juulil, ollakse ahastuses - Austria-Suusia sõda on alanud!

Sel puhul on kõige ettenägelikum "Olevi", kes kordab, et peatselt võib sõda puhkeda kogu Euroopas. ⁹ Tundis ajalehed jüriavad ühe veel selgitava Austria-Suusia võimalusi.

Alles 3. augustil jõuavad ajalehtede erisõnumid kätte, et on alanud Prantsuse sõda. 4. augustil kuulatakse Prantsusmaa sõtteastumist. 6. augusti ajalehed kuulavad, et is Inglismaa on sõtte astunud - niid on alanud Euroopa sõda. Vendidese parte, vaa-

7 "Tallinna Tuleaja" nr. 156; 28. juulil 1914

8 "Päevaleht" nr. 156, 28. juulil 1914

9 "Olevi" nr. 80, 29. juulil 1914

gitarise võidu võimalusi, seaduse
Eestinas poigena lahingutem.

Kui juba kumemate ajelude
teadete ja kommenteeride pees 1914.
aasta juuliuuini kohta oli napp, kui
das nõgid mis väija kohaliku täht-
sunge ajelud?

Saame illetavana tundub post,
et 1914. aastal vastselt ilmuvaa ka-
kand „üliõpilaste deht“, mis pidi
peelugi olvaa edumutsute üliõpilaste
häälikandaja, absoluutselt ei nõegi
sindomustest, mis kutsusid esile Eest-
i raatmanõje. Tõda niivas ka üli-
kooli, kust kutsuti mis üliõpilasi oar-
kumistuse. Alles novembris 1914. avel-
detakse esmarandult kaastunnit sur-
and üliõpilaste nõpraduli, olles ihtkõr-
suge esimene leade nõest.¹⁰

Samaaiguine lugu on ka hoop-
salus ilmuvaa ajeluge „Läänlane“,¹¹
mis paljukõrlevell on poliitiline, kir-

10. „üliõpilaste deht“ nov. 1914.a.

11. „Läänlane“ 1914.a.

janduse ja majanduse lüht alles 5. septembril. 1914 ilmsel poliitiline üld-ühvõõde pealirje all. Suur Euroopa sõda.¹² Selle on kirjutanud ajalehe vastutav toimetaja ja väljandaja M. Tamvirk.

Hoopis suurema raqunimisviirusega ja veel oma arvestusega on Skuunsaar Orkan diivi poolt väljaantav ajakiri "Hääl"¹³

Nii ilmooorstatare 26. juuli numbri Austria - Ungeri poolt ilvestud ultimatuimil, kus muusmas öeldakse: "Nend nõudmised on niivõrd häbema- kad, et nende kaitmine lertiel õi- raste on, sest mis oleks ta isseisvusel oleks peäl."¹⁴ Järgneva ajalehenumbri poliitiline kommentaar on pühende- tud olusorvale Euroopas ja see kõlab nii: "Prantsusmaa nõuustab praegu, et ka tema tahab lausa maaga oma veeru aruud siendada. Inqunnaa

12 "Läänlaul" nr. 5, 5. septembril 1914

13 "Hääl" 1914

14 Sama, nr. 49, 26. juulil 1914

on rahulik ja niitaka ennest arjeme
sageda. Tegelikult osab ta ainult
perajet silmapilku.¹⁵ Artikul lõpetab
olukorraga, et rojaj kogajärjed on kures
ilmas uut ajojärge loojers.

Pärnu päevaleht „Muu Kodumaa“¹⁶
on hoopis tegevhoidlik ja rugav. Oma
informatsioonid muutub ta Eesti
sunnamatult ajelikeidell ja niijõua.
ved teated suure hilineimidega nelli
ajelike sargudeli.

Koosvõttes võib öelda, et Eesti
ajeliked olid äärmiselt tegevhoidli-
kud meelmarindmuste esitarise
ja kommunikatsiooniga.

15. „Hääl“ nr. 50, 28. juulil 1914

16. „Muu Kodumaa“ 1914.

Lõppsõna.

Kõik Euroopa riikide diplomaadid ja riigirühid võitsid Eritise maailmasõja algul, et nad soovivad ainult rahu.

V. I. Lenin on tabavalt introvint. „Diplomaadid on arvamus Rahva sõja „noole, etteandud“, „avaldusi“, ministrid soovivad kroonitud nomenklatuuri selgaga, et rannajätkas käes, kõrvand ved rahu“.¹

Kuigi ei esitanud kirinust, misu guse ime läbi sõda riiki puhus.

ihugi riigi amellius dokumentide rogu dus ei avaldata sõda laadi amellusi, millidiga erinud sõjaorganisatsioonid

¹ V. I. Lenin. Sõjamaa militarism ja sõtsiaal-
demosraatia militarismivastane
taktika Tõrud kd. 15. Tallinn, 1953,
lk. 168

onvabalt. Kui liidrid Saksamaale, et tegelikult olukord on ulinalt soodne, mis võimaldab alustada maailmasõda, mis Venemaa ja Prantsusmaa ei ole veel sõjaks valmis. Kui Venemaa riskitakse Serbia, algaks sõda Saksamaale ikkagi soodsamalt. Kui Venemaa aga loobub oma liitlast toetavast, jürustab Austria-Ungari Serbia ning kindlustab sellega oma positsiooni Balkanil.

Sõjaga enam viivitada ei tohi, sest juba aasta pärast on Venemaa ja Prantsusmaa tuguvad vastased. Kolmiklik suhteid on nõrgenenud terviklikult.

Ainuke, mis kelle sõltuvusest praegu Saksamaale kardeti, oli Inglismaa. Sõjas ühtaegu Euroopa riikide ning maailma riikide ja koloniate (Inglismaa vastu) ei oleud Saksamaa siiski valmis. Seltsu olus Inglismaa selge seisukoht võtt 1914. aasta juulikuu algel võinud ilmselt Saksamaa agressiooni pidurdada. Inglise välisminister Edward Grey jättis aga ruumi, et Inglismaa piinab sõjast enne jõe-

da, julgustades sellega agumoreid. Kuid
sahal ajal ei unustatud diplomaati-
lise kanalid kaudu julgustennast oma
lütlast. Sellise kehtivuse rünnaku
ailes Inglismaa kaasa raskustega oal-
lopäestriinli.

1914. aasta juulis oli õpuliin
kõikis selles, et imperialistid
rõõgivad uul- ja kaudu kuskoodi. Kui
28. juunil tehti Austria-ungari kroo-
nijaaja, siis kõik raskused, et Franz
Ferdinandi eest on vaja kätte raskta. Kuu
aja pärast oli see part hoopis unustatud
ning kõinide mõtted olid nõtkud nõjaga
lõvadige piinti aga selu raskitada.
Austria-ungari kindralkeski ilin Franz
Conrad on hõldeandis raskitab Euroo-
ja suurriiki inna avarelselt ja kuu-
niliselt: „Kes ei tehes teina kunnita-
da, et neil oli õivalus karkitada il-
dist nõjaga juhenist. Kes ei olud aga
karkituses kende suured, karkituvad
esnargid?“ 2

Olene jõudnud põhilise juurde: erinev suur imperialistlike riikide olitõlgitud suurtest etavihtlastest kapitalistlike riikide majanduslikus arengus.

Kuid 20. sajandi eriparaks on see, et oli tekkinud suur ja võimas jõud proletariatsodi näol, kelle eest pidi imperialistlik oma legitiimne plaan vajama.

1914. aasta juulikuuni kogaajajel puhkes Eritime maailmasõda, mis... ei oli maailma „jaotamine kolmeks“ vaid võitlus juba jaotatud maailma imberjastlemise pärast.³

3. V. I. Lenin. Partei programmi muudatused. Tõlge kd. 26. Tallinn, 1954, lk. 142.

Резюме

К началу XX века все страны Европы в своем развитии достигли высшей стадии капитализма - империализма. Это привело к обострению противоречий как между государствами, так и в их внутренних делах.

В 1914 году в результате обострения империалистических противоречий возникла возможность военного конфликта, который привел к I мировой войне.

Период кризиса в дипломатических отношениях великих держав, непосредственно предшествовавший этому грациозному событию. В исторической литературе этот период известен под названием июльского кризиса.

О событиях июля 1914 г. писали многие государственные и военные деятели в своих мемуарах, а также

историка в свои исследования.

Основной проблемой всех работ является попытка найти виновников войны. Закономерным является то, что если историки стран Антанты считают виновниками страны Тройственного союза, то противная сторона считает наоборот.

Обычно объектом исследования является деятельность дипломатов и государственная деятельность одной или другой страны во время этого кризиса. При таком подходе не всегда ясно выявляющиеся существенные связи в дипломатии отдельных стран.

Задачей данной дипломатической работы и является изучение событий июльского кризиса в хронологическом порядке. При этом на деятельность различных стран обращается более или менее равное внимание.

При написании работы использованы источники: Die Geschichte Politik der Europäischen Kabinette 1871-1917, шведские книги и мемуары Вильгельма II, переписка генерального штаба Австро-Венг-

вой войны, а тогда разбитые Сербия
и укрепили свои позиции на Балканах.
Для того чтобы разгромить свои
супрематства, непременно нужна была
поддержка Германии, опасаясь выступи-
вшей России в союзе с Сербией.

Германская разведка доложила,
что как Россия, так и ее союзница
Франция не готовы к войне. Поэтому
Германии и ее союзникам показалось
их положение более выгодным для
развязывания войны. Государства
Тройственного союза особенно следили
за деятельностью Англии, так как они
не были в силах воевать одновремен-
но против России и Франции на суше
и против Англии в колониях и в морских
пространствах. Вплоть до первых дней
августа министр иностранных дел Эд-
Грей устно попросил оставить внима-
ние, что Англия сама останется всто-
роне и этим ободрит агрессоров к
развязке войны. Как только Германия
нарушила нейтралитет Бельгии, ан-
глийское правительство предприняло удачи
напугать Германию и не получив ответа,

андуд вступила в войну.

Ознакомившись ближе с условиями
и особенностями, можно ожидать возрос-
шего виновности разгрома I
мировой войны является все евро-
пейские державы.

Kasutatud kirjanduse nimestik ja lühendid.¹

I Marxismi-leninismi klassikud

1. Enneke P. Poole naevander & ueroproov
- Mapoc K. u Enneke P. Coovunur,
n. XVI reovõ, Moskva, 1937.
2. Lenin, V. I. Imperialism kui kapitalis-
mi kõrgem etapp - Teord. kd 11.
Tallinn, 1953.
3. Lenin, V. I. Kodanlus ja rahu - Teord,
kd. 19 Tallinn, 1953.
4. Lenin, V. I. Kõne poliitkriitika muuseumis
toovunud riitingut - Teord, kd 28
Tallinn, 1955.
5. Lenin, V. I. Partei programmi uvidurini-
rut - Teord, kd 26. Tallinn, 1954
6. Lenin, V. I. Poliitilisi märkmeid - Teord.
kd. 13 Tallinn, 1953
7. Lenin, V. I. sõjaseis militarism ja soltsaal-
demokraatia militarismivastese
kantsus - Teord, kd. 15. Tallinn, 1953

1. Kasutatud on eestikeelsed alfabeti.

II Allied

8. Chamberlain A. Politics from inside.
an Epistolary chronicle 1906-1918.
London, 1936
9. Conrad F. Aus meiner Dienstzeit. Wien-
Berlin-leipzig-münchen, 1922 = Conrad
10. Die Große Politik der Europäischen
Kabinette 1871-1917. 3 und 18
Band. Berlin, 1924.
11. Точководство Баденов. Мемуары.
Петербург, 1923.
12. Lichnowsky K. M. My mission to Lon-
don 1912-1914. Canell, 1918
= Lichnowsky
13. Многопартийные отношения в эпоху
империализма. Документов
из архива царского и временного
правительства 1878-1917 г.
Список III том 4. Москва-Ленин-
град, 1931. = Многопартийные отношения
14. Ограниченная война. Документов отно-
сившаяся в великой европейской
войне 1914 г. С. Петербург, 1914
15. Список Сербская книга. Петербург, 1915
16. Итальянская книга. Документов отно-
сившаяся в великой европейской

Воине 1914 г. е Тиреподур, 1914

17. Шурин А. Военные науки. Москва,
1957.

III Monographs ja artiklid.

18. Кузнецов М. Э. Краткое ист. П. П. Тир-
евиди муровиди иириадимурекка
Воина 1914-1918 г. Москва, 1964.
19. Тобочин В. И. Из истории боевого
использования пехоты муровиди
Оммуриад Рокки и Франку
в 1912-1914 г. Москва, 1961.
= Тобочин.
20. Dickinson G. P. The International
Anarchy, 1904-1914. London, 1937
= Dickinson
21. Fay S. B. The Origins of the World War.
Before Sarajevo: Underlying Causes
of the War. New-York, 1929.
= Fay
22. Gooch G. P. Franco-German Relations
1871-1914. New-York-Toronto-
Bombay-Colombia and Madras,
1928.

23. Gooch G. P. History of modern Europe
1878-1919. London - New York -
Toronto and Melbourne, 1923
24. Заблорожен Т. Външната политика на България през
първата световна война. Съветско издание на
издательство "Знание", Москва, 1961 =
= Заблорожен.
25. Hadrian J. W. The History of Twelve
Days July 24th to August
4th. 1914. London, 1915 =
Hadrian
26. Ерусалимски А. С. Германия и външната
политика на България през
първата световна война. Москва, 1964. = Ерусалимски.
27. Германски гвардейски полк II. Москва,
1963.
28. Julikrise und Kriegserbruch 1914.
Hannover, 1963
29. Куринский Ю. История германской
армии в Первую мировую войну. Москва, 1950
30. Куринский Ю. История германской
армии в Первую мировую войну. Москва,
1949.

31. Кунинский Ю. Мировые условия rivalry в Великобританию и Трансманской империи. Москва, 1948.
32. Кунинский Ю. Очерки по истории мирового хозяйства. Москва, 1954.
33. Ловел Ю. Т. Мировые прогнозы работы государственного бюджета второй мировой войны. Кредит и международные отношения. Москва, 1963.
34. Mowat R. B. A history of European Diplomacy 1815 + 1914. London, 1933.
35. Тучаев Ю. А. Советские условия в 28. номере 1914 г. "Новая и новейшая история", 1970 № 7. = Тучаев.
36. Поддубная Н. П. Возникновение второй мировой войны. Москва, 1964. = Поддубная.
37. Rohmann L. Entwicklung Nehest 1914 - 1918. der Expansionspolitik des deutschen Imperialismus in ersten Weltkrieg. Berlin, 1963.

38. Schmitt B. E. The Coming of the War.
volume II. New-York - London,
1930
39. Шаповал Е. В. Европа к концу войны
прямиком. Социумист н. 5.
Москва, 1958 = Шаповал.
40. Бунонрогов К. Т. Выпуклыагнса
немопрореприва рептой
мурптой боина. Москва, 1962 =
= Бунонрогов.
41. Abonaki D. Heidmann E. Der erste
Weltkrieg. Berlin, 1961.

IV ajalised.

42. " Kõäl " 1914.
43. " Läänlane " 1914.
44. " Muie Kodumaa " 1914.
45. " Olevik " 1914.
46. " Postimees " 1914.
47. " Päevaleht " 1914.
48. " Tallinna Tuletoje " 1914.
49. " Tartu Päevaleht " 1914
50. " Lääne-Eesti leht " 1914.

